

Szociális közigazgatás¹

ELŐADTA ESZTERGÁR LAJOS

A szociális közigazgatás fogalma. Az egyént értelme a szervezetlen és szerves anyagok urává tette. Az értelem készíti arra, hogy a munkamegosztás érdekében és a különböző veszedelmek ellen embertársaival társuljon. A társulás ténye az egyéni önállóság korlátozását vonja maga után. A társulás fejlettsége, vagy fejletlensége az egyéni szabad mozgást kisebb, vagy nagyobb területre korlátozza. Ez a társulás teremti meg a társadalmat. A társadalom teszi lehetővé a folyton váltakozó egyéneknek a létfenntartást. A társadalom, mint az egyéneknek az összessége, természetéből kifolyóan marandóbb, mint az egyén léte, s mint ilyen, az egyén felett áll.

A társadalom az egyéneket rendezetten vezeti egy cél felé. Ez a rendezés, – közös cél, közös emberi felfogások, cselekedetek – teszi a társulást szerves organizmussá. Társadalom alatt tehát bizonyos állandó és egyetemes cél által egybekapcsolt, szabályokkal rendezett emberösszesség értendő. A társadalom élő organizmus. Társadalmi munka az egyének munkájából áll elő. Igazi társadalomról csak ott lehet szó, ahol minden egyén szükségképpen részt vesz az összesség szervezési munkájában. Minél tökéletesebb megszerzésben érvényesül az egyéni munka, annál inkább boldogul a társadalom. A társadalom akkor biztosíthatja a kebelébe tartozó egyének fejlődését, kultúráját, ha berendezéseiben, intézményeiben mindenütt a legnagyobb célszerűséget valósítja meg.

A társadalom keretein belül küzdelem észlelhető. Az egyének önálló törekvései a közösség érdekeivel ellentétben állhatnak. Az ellentét megzavarhatja az összhangot, amely minden ember számára a kulturált élethez szükséges anyagi, erkölcsi és szellemi javak biztosítását célozza. A társadalomnak feladata a társadalmi rend megállapítása, amely következmények terhe alatt készíti tagjait, hogy az egyéni jót a közjó alá rendeljék, nehogy a társadalomban helyetfoglaló egyesek – illetőleg az egyesek azonos érdekei révén életre jött csoportok, körök, osztályok – egyoldalú érdekei megakadályozzák a társadalomra váró közösségi célok, feladatok megvalósítását. A sok különféle érdeket a lehetőséghez képest egymással Összhangba kell hozni, nehogy egymás érdekeit a legkisebb mértékben sértsék. Ezzel biztosítja a relatív megelégedést, nyugalmat és fejlődést.

Az egyéni, csoport- és osztályérdekek dinamizmusa megzavarhatja a társadalom működését és kóros kinövéseket okozhat, amelyeket lehetőség szerint meg kell előzni, ha pedig az nem sikerült, meg kell gyógyítani. A megelőzés, illetőleg gyógyítás munkáját megkönnyíti az a körülmény, hogy minden egyénben megvan a képesség, hogy az élet bármely helyzetében a legértékesebbet hajtsa végre. Ez a készség váltja ki az erkölcsi

¹ Vázlat.

magatartást, amely a társadalmi rend egyik alkotó eleme. Az egyéni erkölcs a társadalmi rend egyik legerősebb tartóoszlopa.

A társadalomba tartozó egyén magatartását az erkölcsön kívül a társadalmi szokások is megszabják, amelyeknek bizonyos kikényszerítő hatása és hatalma van. „A konvenció a társadalmi hátrányok egész arzenálja felett rendelkezik, az egyszerűen nevetségessé válástól egészen a közmegebecsülés és becsület elvesztéséig.”

A társadalom a közérdekű magatartást azonban fizikailag nem tudja kikényszeríteni. Az erkölcs és a konvenció nem tudja visszatartani az egyéneket, csoportokat, köröket, osztályokat közérdekellenes magatartástól és ez végeredményben a gyengének elnyomását eredményezné, következésképpen a társadalmi egyensúly megbomlana. Egy egyén fennmaradása, élete sem volna biztonságban, mert nem tudná, hogy mikor kerül összeütközésbe egy nála erősebbel. Így szükségképpen alakult ki a közösség és egyén védelme érdekében a kikényszerítő hatalommal rendelkező állam. Az állam minden egyénnek a legfőbb jó eszményét jelenti. Az állam állandóan ugyanazon földterületen élő embereknek lehető legnagyobb szellemi és anyagi erő kifejtésére képes és hivatott társasága, szervezete.

A szervezett társadalomnak tagjaival szemben kötelessége a szellemi, gazdasági és testi jólétet fenyegető hatásokat csökkenteni, illetőleg az okozott károkat helyrehozni. . Az állam a társadalom összes tulajdonságait egyesíti magában, a kényszer alkalmazásának és lehetőségének birtokában a felsorolt cél elérése érdekében a rendelkezésére álló eszközökkel a keretébe tartozó egyének boldogulására, a gyengébbek és támogatásra szorulóknak jólétének előmozdítására törekszik. Az állami eszme a nemzeti eszmét testesíti meg. „A nemzeti erő, a nemzeti szellem tényleg akkor nyilvánul meg, ha államot teremt, berendez és így nemzetről, mint pusztán személyiségről csak akkor lehet szó, ha állami-ságban nyilvánul meg a népi szellem.”

Az állam jogszabályokat alkot, hogy az összesség szellemi, testi és gazdasági erejét fejlessze, megvédje, illetőleg a már keletkezett káros hatásokat kiküszöbölje, vagy megelőzze. A jogszabályok a nemzet erejét akarják növelni, a nemzet jövőjét biztosítani.

Az állam feladata az egyén és a közösség között a jogokat és köteleességeket úgy szabályozni, hogy az összeütközések számát csökkentse. Éppen ezért a szabályok élettartama állandó változásnak van kitéve, mert az élet fejlődése az együttélést biztosító szabályok egy részét feleslegessé teszi, viszont olyan életviszonyokat vet fel, amelyek új szabályozást igényelnek.

Az életviszonyokat a zavartalan együttélés biztosítása érdekében állandóan figyelemmel kell kísérni, hogy a zavarok megelőzése, illetőleg a meglévők csökkentése érdekében a szükséges intézkedések megtehetőek legyenek. Azok az állami intézkedések, amelyek a társadalom nyugodt együttélésének megzavarásából származó hátrányok kiküszöbölését célozzák, továbbá azok a jogszabályok, amelyek a társadalmi együttélés megzavarását vannak hivatva megelőzni, adják a szociális jog fogalmát. A szociális jog egybegyűjtött és rendszerbe foglalt formájára vár a feladat, hogy az életviszonyokat úgy szabályozza, hogy általa a nemzetet a legmagasabb erő kifejtésére képessé tegye.

A szociális jog érvényesülését a közigazgatásnak speciális ága, a szociális közigazgatás biztosítja. A szociális közigazgatás tehát nem más, mint az államhatalomnak a nemzet erejét fenyegető társadalmi zavarok észlelésére, csökkentésére, megszüntetésére, illetőleg megelőzésére hivatott szerve.

A szociális közigazgatás van hivatva a társadalmi élet terén folytonosan jelentkező

nehézségek, összeütközések, ellentétek kiküszöbölésére, illetőleg javítására és a változó viszonyoknak megfelelő átrendezések és alkotások végrehajtására. A szociális közigazgatásnak kell végrehajtani mindazokat a jogszabályokat, amelyeket a nemzeti élet fejlődése, megerősítése, az egyén boldogulása érdekében az államhatalom végrehajtás céljából kiadott. A szociális közigazgatás tehát csak akkor érvényesül, ha a társadalom és a nemzeti élet egész területét áttekinti és ha a kiadott jogszabályok szelleme hatja át a végrehajtásra hivatottakat.

A szociális közigazgatás az étellel halad, közege, tisztviselője nem lehet tehát egyszerű bürokrata, hanem a közigazgatás kisebb vagy nagyobb területének legnagyobb látókörrel bíró alapos ismerője, aki a közületből nagy tudásával kiemelkedik és így annak a közéletnek szellemi vezére lesz. A szociális közigazgatás szervei, illetőleg végrehajtó egyénei nagy felkészültséggel, kezdeményező erővel és önállóan intézhetik a rájuk bízott feladatot. Nem elég az egy esetre kiadott jogszabályok ismerete, azok lelkiismeretes végrehajtása, hanem az újonnan kiadott jogszabályokat szervesen be kell illeszteni abba a rendszerbe, amelyhez tartozik, az egészet át kell tekintenie összes korrelációival és következményeivel együtt. A szociális közigazgatás a társas élet fejlődésének nem lehet akadálya, hanem előmozdítója. Nem a betűforma, hanem a szellem, még pedig a közösség szelleme, az összesség érdeke kell a végrehajtást, a közigazgatást irányítsa.

I.

Anyagi jog. A szociális közigazgatás azoknak a jogszabályoknak a végrehajtására van hivatva, amelyek a közösségi élet zavartalanságát szolgálják. A jogszabályoknak tehát az életviszonyokhoz kellene igazodniuk. Különbséget kell tenni azok között a jogszabályok között, amelyek a meglévő szociális problémák megoldására vonatkozó intézkedéseket tartalmazzák és azok között a jogszabályok között, amelyek az életviszonyokat olyan irányba kívánják terelni, hogy az esetleg előálló kollíziókat, társadalmi komplikációkat megelőzzék. Ennek megfelelően a jogszabályoknak egyik része a meglévő állapotokhoz igazodik, másik része pedig tevőlegesen bekapcsolódik az életviszonyok kialakításába.

A jogszabályok csupán keretek lehetnek, amiket tartalommal az életviszonyok változásai között a közigazgatás tölt ki. Az élet és közigazgatás összhangja másképpen megszakad. Ha a társadalom fejlődésével, az életviszonyok alakulásával a közigazgatás lépést tart, kiküszöbölheti azt a kettősséget, amely ezidőszert jogszabályainknál abban jelentkezik, hogy az elavulás folytán az élet által hatályon kívül helyezett jogszabályok mellett szerepelnek a fejlődő élet kívánta újabb szabályozások. Azok a jogszabályok, amelyek az adott helyzetben szükségesek, jók voltak, az életfejlődés és az új életviszonyok alakulása következtében új rendezést igényelnek. Az elavult jogszabályok megmaradnak, az új életviszonyokat rendező jogszabályok szükségszerűen kiadatnak a nélkül, hogy a régi jogszabályokat hatályon kívül helyeznék és így előáll a zavar, a jogszabályok áttekinthetlensége, a jogalkotás lassúsága és bizonytalansága.

A szociális közigazgatási jog érvényesülésének van még egy másik akadálya és pedig a túlságos részletességbe menő szabályozás. Ezzel a jogszabályt alkalmazó közigazgatás szabad mérlegelése elé gördít az államhatalom akadályokat. A jogszabályok akkor érvényesülnek, ha az életviszonyok kedvező alakulását biztosítják, illetőleg kinövéseit korlátok közé szorítják. Az életviszonyokat a helyi adottságok, föld, éghajlat, termelési eszközök stb., határozzák meg. Minden egyes vidéknek megvannak a speciális adottságai-

Az életviszonyok ezekből az adottságokból indulnak ki és ezért mutatnak más-más képet és megjelenési formát. Ezeket az életviszonyokat tehát központilag szabályozni nem lehet, azt csak a helyi hatóságok a helyi adottságoknak megfelelően alkalmazhatják. A kiadott jogszabályok csak keretjogszabályok lehetnek, s a részletbemenő rendelkezések csupán az egyes helyi viszonyok között felmerült akadályok elhárítására szolgálhatnak. A jogszabályok elvi szempontokat, elvi irányítást kell tartalmazzanak. Az irányító hatalomnak csupán arra kell törekednie, hogy ezektől az elvektől, keretektől az alkalmazó hatóság el ne térjen. A részletekben a szabad cselekvést a helyi hatóságnak kell biztosítani.

A jogszabályok érvényesülésének egyik főkélléke, hogy a köztudatba átmenjenek. Köztudatba csak azok a jogszabályok mennek át, amelyek az élet folyamatával együtt haladnak és amelyek mind szerkezetileg, mind tartalmilag az életviszonyokhoz igazodnak. Tehát a szociális közigazgatás keretébe tartozó jogszabályok egy-egy szerkesztése, egyszerű, érthető szövegezése adja meg az alkalmazás helyességéhez a biztosítékokat. A szociális közigazgatásnak szükségszerűen az élethez kell igazodnia, – miután a nagy tömegeknek, a nemzet egyetemének fejlődését szolgálja és a társadalmi életben jelentkező gyengítő erők kiküszöbölését célozza, – olyannak kell lennie, hogy minden egyén, akinek érdekei bármely vonatkozásban és formában veszélyeztetek, megtalálhassa az eligazodást.

A szociális közigazgatás felöleli az egész társadalom problémáit. Tehát nemcsak egy társadalmi rétegnek, egy társadalmi osztálynak problematikájával foglalkozik, hanem a nemzet keretében kialakult társadalmi rend megóvását célozza. Az államhatalomnak a nemzet keretébe tartozó minden egyes tagnak, mint megóvandó értéknek gondozását kell ellátnia. A magán- és büntető jogban biztosított kereteken túlmenőleg a szociális jog előnyeire kell tagjait juttatnia. Minthogy minden jog kötelességekkel jár, a zavar-talan társadalmi élet biztosítása érdekében minden egyéntől meg kell követelni azt a közérdekű magatartást, amelynek révén a fejlődés megerősödését biztosíthatja. A szociális jog egyfelől biztosítja az előnyöket, másfelől kötelességeket ír elő. Mind a két irányú hatás szükségessé teszi a jogszabályok áttekinthetőségét és a köztudatba való átmenését.

Népesedés védelem. Az anyagi jog védi a népesedést, mert az államot az egyének összessége alkotja, s szaporodásától, fogyásától függ az állam ereje, hatalma, melynek oltalma, ereje biztosítja az egyének boldogulását. Az államhatalom jogszabállyal kötelezte a közhivatalokat, társadalmi alakulatokat, egyházakat, hogy az egyke terjedéséből, valamint a közegészségügy hiányossága okából előálló káros hatásokat lehetőleg küszöböljék ki. Törvényhatóságoknak külön kötelességévé tette a népesedési mozgalomnak, gyermekek elhelyezésének, tartásának, nevelésének fokozott figyelemmel kísérését, a kirívó visszások kiküszöbölését és jelentését. A gyermekhalandóság megakadályozása érdekében csecsemő-, illetőleg gyermekotthonok felállítását írja elő s megkívánja, hogy ne csak forma szerint feleljenek meg a feladatuknak, hanem az életviszonyokhoz alkalmazkodva siessenek a bajok megelőzésében és elhárításában valóban segédkezet nyújtani.

A népesedéssel kapcsolatosan általánosságban más rendelkezés nem jelent meg. Gyakorlatban a kiadott rendeletnek sok jelentősége nem volt, mert a megvalósításhoz szükséges anyagi eszközök rendelkezésre bocsátásáról, illetőleg források nyitásáról az államhatalom nem gondoskodott.

A népesedéssel kapcsolatos részrendelkezések a női termékenység meggátlását szolgáló szerek forgalomba hozását tilalmazzák. A közigazgatás feladatává teszi, hogy a népesedésnek preventív megakadályozásával szemben szigorúan járjanak el. S mint-

hogyan e rendelkezés, mint részrendelkezés, figyelmen kívül hagyja a preventív megelőzésnek ezen kívül eső módjait, így az írott malaszt sorsára jutott.

A minőségi népesedés megjavítása érdekében tilalmakat állít az olyan házasságkötések esetére, amelyekből nagy valószínűség szerint egészséges utódok nem származhatnak. A házassági törvény gondoskodik e tilalmakról, s intézkedik, hogy a nemzetre, a társadalomra a vérrokonok vagy terheltek házassága következtében születendő utódok révén hátrányok ne keletkezzenek.

A népszaporodás útját álló gazdasági okok megszüntetése érdekében gondoskodott az államhatalom a földhöz juttatás különböző módjairól. Azoknak, akik a föld gondozására és szorgos megművelésére képesek és hajlandók és akik önhibájukon kívül nem jutottak földhöz, a jogszabályok lehetőséget nyújtanak a földhözjuttatáshoz. Előnyben részesíti a gyermekes családokat; továbbá azokat, akik a faj szempontjából a legtöbb ígéretet tartalmazzák, így a kitüntetetteket. A megváltható birtokok céljára igénybe veszi azoknak a birtokát, akik gyengeelméjűek és e miatt, vagy egyéb fogyatkozások miatt gondnokság alá helyezettek, ha egészséges leszármazójuk nincs, továbbá az olyan tulajdonosoknak birtokát, akinek máshol is van birtoka és nincs annyi gyermeke, amennyi gazdasági egységet kitesz a földbirtok. Családi tűzhelyet biztosít az állam egyeseknek egyszerű családi birtok, vagy osztatlan családi birtok formájában. Beiktatja a járadéktelek intézményét, mely lehetővé teszi, hogy, akik csak némi tőkével rendelkeznek, azt a tőkét a gazdasági felszerelésre fordíthassák, s évi járadékkal lassan, hosszú idő alatt szerezhessék meg az ingatlant. Rendszeresíti a vitézi telket, mely osztatlan egészben származtatja át örökösére a birtokot, amelynek tulajdonjoga az örökös kihalása esetén, vagy a tulajdonosnak a nemzet, a haza iránti kötelezőszegése esetén az államra hárul vissza.

A telepítési törvény előmozdítja egy-egy család eredményes gazdálkodásának alapját tevő földbirtok megszerzését. Előmozdítja tartós haszonbérletek, földbérlo szövetkezetek létesítését olyan mértékben, amilyen mértékben a népsűrűségi viszonyok szükségessé teszik. A telepítési törvény a falusi lakosságnak módot ad arra, hogy családi otthon létesítésére házhelyet szerezhessen.” Ahol a népszerűség és a birtokmegosztási viszonyok kívánatosak teszik, új községek létesítését rendeli a törvény. Az ilyen települők részére a mezőgazdasági művelésre szánt ingatlanon kívül házhely céljára is biztosít telket. Kijelöli a középületek részére, kisdédóvó céljára, orvos lakásához, stb. szükséges területet. Ugyancsak gondoskodik életképes, független kis mezőgazdasági existenciák szaporításáról. Kellő pénzügyi megalapozással törekszik arra, hogy az ország népsűrűségének emelkedésével, iparának és közlekedésének fejlődésével összhangban olyan birtokmegosztást segítsen elő, amely a vezetésre hivatott nagy- és középbirtokokat az önálló kisbirtokokkal hozza érdekközösségbe. Olyan családok kisbirtokhoz juttatására törekszik, akiktől leginkább várhatja, hogy szociális és népesedési szempontból meg fognak felelni a hozzájuk fűzött várakozásnak. A családfőtől hatósági orvosi bizonyítványt kér, amellyel igazolja, hogy köteleiségeinek teljesítésére alkalmas, hogy úgy ő, mint utódjai erőteljes tagjai lesznek a nemzetnek. A földbirtokhoz juttatásnál figyelembe kell venni a gazdasági iskolai végzettséget, a vitéséget, had- és katonaviseltséget, vagyis azokat, akiket fegyelem és kötelezőteljesítő érzékük a többiek közül kiemel.

A jog gondoskodik a népesedés politikájának nagyfontosságú kialakítójáról, a lakáskérdésről. A családi élethez hozzátartozik a megfelelő lakás. Tételes jogunk csak a gazdasági cselédek részére biztosította a lakáshoz való jogot, előírta a gazdának, hogy

cselédje részére a közegészségügy követelményeinek megfelelő lakást biztosítson és kötelességüké tette az autonómiáknak, hogy cselédlakás építésről szabályrendeletet alkossanak. A lakáskérdés megoldását a jogszabályok főleg házadómentesség nyújtása révén iparkodnak elősegíteni. A gyáros tulajdonát képező azon épületek, amelyeket átenged munkásainak, s amelyek a közegészség követelményeinek megfelelőek, házadómentesek még abban az esetben is, ha a munkás érték bért fizet. Gondoskodik a törvény arról, hogy az egészségügyileg veszélyessé vált lakásokat kiürítsék. Kötelezi a jogszabály a vállalkozókat arra, hogy abban az esetben, ha a munkások megfelelő lakást nem bérelnek, munkásaik elhelyezéséről gondoskodjanak. Ha szükség volt rá – mint a világháború alatt és után – a lakások forgalmát korlátozta. A lakás biztosítása érdekében a végrehajtás alól mentesíti a végrehajtást szenvedőnél talált annyi összeget, amennyi a legközelebbi negyedévre szóló lakbérnek kifizetéséhez szükséges.

Az új idők szüleménye a szükséglakás, amelyet közsegélyképpen nyújt a közület az arra érdemes rászorulóknak, akik körülményeiknél fogva képtelenek családjuknak és maguknak lakást biztosítani. A szükséglakások kivételnek a rendes lakbérleti szabályok alól, elvonásuk, illetőleg behelyezésük közigazgatási úton intézendő.

Az államhatalom a saját otthonhoz, lakáshoz való juttatás szolgálatában hívta életre az Országos Lakásépítő Hitelszövetkezetet és a FAKSz-ot. Az előbbi többnyire, a közszolgálati alkalmazottaknak, az utóbbi a falusi lakosság gazdaságilag elgyengült elemei részére segíti elő a saját otthon alapítását. Mind a két intézmény altruista alapon, mérsékelt kamatozású hitelt biztosít. A FAKSz az igényjogosultak sorrendjét is megállapítja és aszerint részesíti 20 éves, 3 éves és 1 éves törlesztési kedvezmény mellett anyaghitelben.

A népesedéssel állnak szoros összefüggésben a kivándorlással, visszavándorlással és honosítással kapcsolatos intézkedések. Az államhatalom szempontjából a kivándorlás okainak megszüntetését kell szem előtt tartani és gondoskodni kell azoknak az okoknak a kiküszöböléséről, amelyek a kivándorlást előidézik. Segíteni kell a visszavándorlókat. E cél szolgálatába állította az államhatalom a kivándorlókat és visszavándorlókat védő irodát és a kivándorlási tanácsot. A visszahonosítás az anyaországból eltávozott, de a nemzethez tartozó egyének visszaszerzését szolgálja. A cél és érdek, hogy a magyar nemzethez tartozók minél nagyobb számban kerülhessenek vissza az anyaországhoz és azt erősítsék.

Anya- és csecsemővédelem. A szociális problémákat meg kell előzni. A megelőzés feladata fontos, mert elmulasztásából, a közületre rendkívül nagy károk származhatnak. Az Anya- és csecsemővédelmi jog a megelőzés szolgálatában áll és egyfelől a csecsemőhalandóság csökkentése, másfelől a csecsemőknek védelme teszi szükségessé. A csecsemő egészsége, ellenálló képessége az anya egészségi állapotától, helyzetétől, erkölcsi és szellemi színvonalától függ, azért a jog az Anya- és csecsemővédelmet összekapcsolja. Intézményt létesít, amely ezt a feladatot ellátja és gondoskodik „a legteljesebb erkölcsi és nagyméretű anyagi támogatásról.” Az Anya- és csecsemővédelem feladatát az Országos Stefánia Szövetségre bizza, amely ezt a tevékenységet ráruházott állami hatáskörben végzi. Ezzel a megoldással a társadalomnak az intenzívebb bekapcsolódását kívánja az ügy érdekében biztosítani.

Az Anya- és csecsemővédelemre kiadott jogszabályok 3 csoportba sorozhatók: 1. a fogamzással kapcsolatos rendelkezésekre; 2. a szülés előtti és alatti állapot védelmére és 3. a szülés utáni védelemre.

Az Anya- és csecsemővédelem a fogamzással kezdődik és a megfogant magzat életét biztosítja. Az elvetélések elleni intézkedéseket tartalmazza és a mesterséges elvetéléseket megakadályozza.

Az Anya- és csecsemővédelem szolgálatába állítja a bábákat. Tevékenységüket különösen az elvetélések esetében szigorúan ellenőrzi, kötelességeket ír elő, amelyekből megállapítható, hogy indokolatlan, vagy bűnös beavatkozás a terhesség megszakítása érdekében nem történt-e? A bábák működését orvosi ellenőrzés alá helyezi, amely nemcsak az egészségügyi, hanem a büntető vonatkozású részekre is kiterjed. A magzat védelme érdekében az elvetéléseket be kell jelenteni az anyakönyvvezetőnek, ahol külön nyilvántartásban szerepelnek és a szülészeti ügyek miniszteri biztosának, illetőleg a kerületi szülészfőorvosnak rendelkezésére állanak.

A bábának kötelességévé teszi a jogszabály, hogy a terhes anya és magzata érdekében a hozzá tanácsért forduló anyát olyan életmódra figyelmeztesse, amely mind az ő, mind a fejlődő magzata életére előnyös. Fel kell világosítani, hogy milyen életrendet kövessen; továbbá fel kell hívni figyelmét azokra a védőintézetekre, amelyek az anyának, magzatának, valamint megszületendő kisdedének védelméhez szükséges eszközökkel rendelkeznek, legyenek azok akár egészségügyi, akár anyagi természetűek.

A szülés előtti és alatti védelem a külső segítséget igényli, ezt a bába nyújtja. Bába csak szakképesített egyén lehet. Az államhatalom gondoskodik arról, hogy megfelelő számú szakképesített nő álljon rendelkezésre. A községek kötelesek bábát alkalmazni. A szülés körüli segédkezést a bába meg nem tagadhatja akár éjjel, akár nappal hívják. Köteles a szülést a legnagyobb gondossággal levezetni és rendelkeznie kell mindazokkal az eszközökkel, amelyek ezt a célt szolgálják. A szükséges berendezések előkészítése céljából köteles a bába felkeresni a szülés előtt álló anyát, hogy megismerje a lakásviszonyokat, berendezéseket, hogy a hiányokat időben pótolhassa. A gyermekágyi-láz eseteket köteles bejelenteni.

Az anyát a magzat világrahozatala érdekében a szülést megelőző időben 6 hétig a munka alól felmentés illeti meg. A munkaadó ezalatt az idő alatt szolgálatából nem bocsáthatja el. Ha az anya biztosító intézet tagja, erre az időre az OTI gondoskodik kártalanításáról. Az OTI révén orvosi segítségen kívül terhességi, szülési és gyermekágyi segélyben részesül. Ez a támogatás az olyan anyának is megjár, akinek csak a férje tagja a biztosító intézetnek. A szülési segélyekre vonatkozó igényjogosultsághoz 180 napi tagság szükséges.

Az olyan leányanyák, akik nem tagjai valamely biztosító intézetnek, a természetes apatul igényelhetik a terhességgel és szüléssel felmerült szükséges kiadások megtérítését. Azoknak a vagyontalan anyáknak a szüléssel járó költségeit, akik biztosító intézetnek nem tagjai és a gyermeket szülőintézetben vagy kórházban hozzák a világra, az Országos Betegápolási Alap fedezi. A vagyontalanoknak a községi bábák teljesen ingyen kötelesek segítséget nyújtani. A közalkalmazottak részére az illetménytörvények szülési és gyermekágyi segélyt állapítanak meg.

A szülések zavartalan lefolyása érdekében a közületek és az állam szülőintézeteket létesítenek, ahova a terhesség hetedik hónapjától kezdve szükség esetén a szülőnők felvehetők.

Az anya egészségének, erejének megóvása érdekében a szülés után 6 hétig foglalkoztatási tilalom áll fenn. Ha a szülés után 6 hét alatt munkaképességét nem nyeri vissza, még további 4 heti munkaszünetre van joga. Ez alán az idő alatt a munkaadó nem mond-

hat fel. A biztosító intézet keretében álló anyát 12 hétig szoptatási segély illeti meg. Jogot ad az anyának, hogy gyermeke táplálása céljából munkaidejét kétizben félórraig megszakítsa.

Sajnos nincs olyan rendelkezés, mely az anyákat gyermekeik táplálására kötelezné. Az elhagyottá nyilvánítt csecsemőket az állam emlőn tápláltatja.

A csecsemővédelem érdekében szabályozza a dajkaság kérdését és azokat az asszonyokat, akik idegen csecsemők táplálását vállalják, szigorú ellenőrzés alá helyezi. Tiltja az altatószerek használatát és a táplálási zavarok kiküszöbölése, fertőzések elkerülése érdekében a szopósüvegek használatát is szabályozza.

A csecsemő fokozott egészségügyi felügyelet alatt áll. Köteles a szülő vagy gondozója a beteg csecsemőt orvosilag megvizsgáltatni. Aki az orvosi gyógykezelést elmulasztja, büntetőjogi utón vonják felelősségre. A csecsemővédelem keretébe tartozik a kötelező védőoltásokkal való ellátás.

A csecsemővédelmet az Országos Stefánia Szövetség látja el, szakszerűen kiképzett védőnők, szervezett és megfelelően berendezett rendelőintézetek, anyaothonok, bölcsődék és napközi otthonok segítségével. A törvény az óvodák mellett is lehetővé teszi - és elrendeli a 8 napos és annál idősebb csecsemők részére - a bölcsődék létesítését. Sajnos e rendelkezés az irott malaszt sorsára jutott. A bölcsődék azt a célt szolgálják, hogy' azok a szülők, akik egésznap házon kívül vannak elfoglalva és gyermekeik neveléséről, felügyeletéről gondoskodni képtelenek, gyermekeiket megfelelően elhelyezhessék.

Kisdedóvás. A prevenció céljait szolgálják azok a jogszabályok, amelyeket az államhatalom a kisdedek egészségének, szellemi és testi fejlődésének szolgálatába állít. Jogot ad a jogszabály a kisdedóvás céljait szolgáló intézmények létesítésére és azok igénybevételére, de kötelességévé is teszi azoknak a családoknak, akiknek nincsen módjuk a kisdedeik feletti felügyelet gyakorlására, hogy a kisdedóvó intézeteket igénybe vegyék. Kellő gondozás és felügyelet alatt álló gyermeknek csak az tekinthető, aki a szülők egyikének, vagy a család egyik felnőtt tagjának, vagy más megbízható egyénnek állandó felügyelete alatt áll, aki a gyermekkel tud foglalkozni, értelmi fejlődését előmozdítja és a gyermek ápolását ellátja. A kellő felügyelet hiányzik azoknál a gyermekeknél, akik napközben az utcán, vagy mezőn kénytelenek tartózkodni és akiket 13 éven aluli gyermekekre biznak.

A jogszabályok a községek különböző vagyoni és szociális viszonyaihoz mérten a kisdedóvásra szolgáló intézetek között 3 fokozatot állapítanak meg, mégpedig óvodákat, menedékházakat és nyári menedékházakat. Az óvodákban a nevelés, a testi és szellemi fejlődés elősegítése is folyik, a menedékházak célja csak a kellő gondozás és felügyelet, míg a nyári menedékházak csak a nyári időszakban működnek és a szülők mezei munkájának tartamára felügyelet céljából veszik gondjaikba a gyermekeket. Az óvodák a legújabb rendelkezések értelmében napközi otthonokká alakulnak át, ahol az egészségvédelem fokozottabb szerephez jut, ezzel kapcsolatban azoknak a szükségleteknek kielégítéséről is gondoskodnak, amelyek a gyermekek testi és szellemi fejlődését biztosítják.

A törvény a kisdedóvók feletti felügyeletet felügyelő bizottságra bizza, amelynek kötelessége, hogy a ruha és étkezési hiány pótlásáról gondoskodjék. A kisdedóvás hatályosságának biztosítása érdekében a községeknek kötelességük évenként a 3-6 éves korban levő gyermekeket összeírtni, az összeírást az anyakönyv segítségével kiigazítani és meggyőződni arról, hogy a gyermekek kellő felügyeletben részesülnek-e. Ha a keiii felügyelet hiányzik, akkor kötelesek a szülőket az óvodák igénybevételére szorítani. Sajnos a kisdedóvással kapcsolatban kiadott intézkedések csupán irott malasztok

maradtak, mert a védőintézetek létesítéséhez szükséges anyagi eszközök hiánya miatt végrehajtásra nem kerültek. Az a nemzeti veszteség, ami ennek következtében előáll, igen érzékeny. A statisztikai adatok bizonyítják, hogy kellő felügyelet elmulasztása miatt keletkezett balesetek milyen tekintélyes veszteséget okoztak a nemzetnek.

Az iskolás gyermekek védelme. Az iskolás gyermekek szociális védelme jobbra csak az iskoláztatási kötelezettség teljesítése közben jelentkező egészségügyi hátrányok kiküszöbölésére vonatkozik. Azt a feladatot kívánja megvalósítani, hogy a testileg egészségesek ereje ne fogyatkozzék. Biztosítja fejlődésüket, a fogyatékosokat pedig lehetőleg visszasegíti testi épségükhöz. Egyszerűen gondoskodik az egészségügyi, szellemi és lelki védelemről. Kötelezi a gyermek hozzátartozóit, hogy a szükséges ismeretek elsajátítására a gyermeket járassák iskolába. Azonban azoknak a hiányoknak a pótlásáról nem intézkedett, melyek a felhozott célokat késleltetik, nevezetesen nem történt intézkedés a gyermekek hiányos táplálásának pótlásáról és ruhaszükségleteiknek fedezéséről.

Gondoskodik a törvény, hogy az iskolaköteles korban levő gyermekek kenyérkeresete a gyermek erejét túlságosan igénybe ne vegye, viszont nem gondoskodik arról, hogy a gyermekvédelem az iskolán kívül, a szülői ház keretében a megfelelő élelmezés, nyugalom, pihenés által biztosítottassék.

A gyermeket iskolába kell járattatni 6. évtől 12., illetőleg 15. életévének betöltéséig. Kivétel csak felmentés esetében történhetik. Az iskolalátogatás elmulasztása kihágás, melynek következményeképpen pénzbírságot rónak a szülőre, illetőleg gondozóra. A testi képességet, testi erőt a testnevelés révén biztosítja. Az erkölcsi és lelki védelem érdekében kötelezi a gyermeket a saját felekezete szerinti hittan tanulására és istentisztelet látogatására. Az államhatalom a szellemi fogyatékosok oktatására külön iskolákat, illetőleg osztályokat létesít. A testileg fogyatékosokat nevelő otthonokban és fogyatékoságuknak megfelelő intézetekben helyezi el.

Az egészségvédelem érdekében felmenthető a gyermek az iskolalátogatás alól, ha az iskolabajlás egészségét veszélyezteti, vagy ha a gyermek egészségi állapota a többi gyermek egészségét veszélyezteti. Az egészségügyi védelmet iskolaorvos végzi, aki az első osztályba felvett tanulók testi tápláltságát, fejlettségét, látó-, halló-, beszélképességét, általános egészségi állapotát megvizsgálja. Ahol iskolaorvos nincs, az egészségvédelmi munkát a hatósági orvos utasítása és ellenőrzése mellett az egészségügyi védőnők végzik. Ugyancsak az egészségvédelem keretében történik gondoskodás a rossz fogazatú gyermek fogazatának megjavításáról.

Gondoskodás történt a szociális védelem terén arról, hogy a gyermeknyaraltatás keretében a nyaralásra vitt gyermek fokozottabb egészségvédelme biztosítottassék; és pedig elrendeli, hogy útbaindítás előtt legfeljebb 3 nappal a gyermekek orvosi vizsgálat alá vétessenek és megállapítottassék, hogy nem szenvednek-e valamilyen fertőző betegségben.

Az iskolás gyermekeknek a közlekedési forgalomban való védelme érdekében is külön intézkedések vannak érvényben.

Az iskolás gyermekek védelme még sok kívánni valót mutat. Az iskolás korban történik a gyermekek lelki leválása, amely a veszedelmek sorát rejti magában. Hiányzik a szülői brutalitások elleni védelem, a betegségre hajlamos gyermek preventív védelmére vonatkozó intézkedések sora. Főképp hiányzik az átmenet az iskola és az élet között, így a szisztematikus tehetség- és képességvizsgálat stb. Az iskola feladatává teszi a jogszabály a népbetegségek leküzdésére való törekvést. A tanítónak kötelességévé teszi, hogy a népbetegségek lényegét és az ellenük való védekezést a gyermekekkel megismer-

tesse és nekik a védekezésre gyakorlati útmutatásokat adjon, valamint ki kell oktatni a gyermekeket arra, hogy az otthonukba hogyan vigyék át a védekezés lehetőségeit. Mindezek az intézkedések lényegesen csökkentenék később, a felnőtt korban jelentkező társadalmi elesettséget.

A gyermek tartási és nevelési joga. A gyermek saját erejéből nem tud jogainak érvényt szerezni. Fiatal korában rejlő cselekvőképesség- és ismerethiány miatt a jogrend kényszeríti a gondviselőt olyan magatartásra, hogy a gyermek sérelmet sem gazdaságilag, sem egészségileg, sem nevelés szempontjából ne szenvedjen. A gyermek tartására, nevelésére vonatkozó jog 3 részre csoportosítható. Egyik csoportba a törvényes gyermek eltartására vonatkozó jogszabályok, másik csoportba a házasságon kívül született gyermekek tartása, nevelése, gondozása és felügyelete tartozik. A harmadik csoportba azok a rendelkezések sorozandók, amelyek a gyermek tartásának kötelezettségét harmadik személlyel szemben állapítják meg.

A kiskorúak tartása, nevelése, gondozása, felügyelete, gyógykezelése vérszerinti származás kötelezettsége szerinti sorrendben van megállapítva. Megállapítja a törvény a tartáskötelezettség terjedelmét, időtartamát a szülők különélése, vagy a szülők távolléte esetén. Meghatározzák a jogszabályok a módot, amelyen keresztül a gyermek érdekeinek érvényesülnie kell.

A gyermek egészségi állapota hatósági felügyelet tárgya, az ápolás, gondozás, gyógykezelés törvényben van megállapítva. A biztosított szülők gyermekeik részére is igényelhetik a gyógykezelést. A hatósági orvost kötelezi arra, hogy a szegény szülők gyermekét ingyen gyógyítsa, ha pedig a hatósági orvos nincs, akkor a községet kötelezi a szegény gyermek gyógyköltségeinek viselésére. Ezeket a költségeket az Országos Betegápolási Alapból fizetik. A gyógykezelés kötelezettsége a gyámra is kiterjed, és elmulasztása büntetőjogi következményt von maga után.

A gyermekvédelem külön részét teszi a házasságon kívül született gyermekek joga. Az a körülmény, hogy a gyermek házasságon kívüli viszonyból származik, kedvezőtlen jogi és társadalmi helyzetet idéz elő. Jogos igényeinek érvényesülését tehát fokozott védelemben kell részesíteni. A leányanyák anyagi és erkölcsi védelmét az árvaszék végzi. Az árvaszék az anyát a szülés előtt figyelmezteti a gyermek jogi, társadalmi helyzetének javítására szolgáló intézmények és intézkedések lehetőségeire. Ugyancsak az árvaszék gondoskodik arról, hogy mindazok a hatósági szervek, társadalmi egyesületek – magánjogi igényeinek biztosítására – útbaigazítás céljából a fiatalkorú leányanyát a jogvédelem szakszerű hatósági ellenőrzése céljából hozzá utasítsák. Az anyakönyvi hivatalok a házasságon kívül született gyermekekről értesítik az árvaszéket, ily módon az árvaszéknek megnyílik a módja és lehetősége a beavatkozásra a gyermek és anyja védelme érdekében. A tartás iránt megindított perekről a bíróság az árvaszéket értesíti.

Meghatározza a törvény a tartás mértékét, időtartamát, módját, valamint biztosi ija a házasságon kívül született gyermek anyjának a szülési költségek megtérítését.

Az atyai hatalom. A kiskorú gyermek érdekeit atyja védi. Vagyonát kezeli, életpályáját megválasztja, a gyermek gyámját megnevezheti, a gyámságból személyeket kizárhat és hozzájárulhat a gyermek örökbefogadásához. Az atya nem veszélyeztetheti a gyermek érdekeit. Ha ilyen eset áll elő, gyámhatósági közbelépésnek van helye. A gyámhatóság minden olyan káros behatás ellen, amely a gyermek jövőjét akár testileg, erkölcsileg, szellemileg, vagy anyagilag veszélyezteti, az atyai hatalmat korlátok közé szorítja. Ezen a címen megszüntetheti, vagy pedig korlátozhatja az atyai hatalom gyakorlását.

Ez esetben gondoskodik a gyámhatóság arról, hogy a gyermek testi, lelki, erkölcsi, szellemi érdekei kellő védelemben részesüljenek és a hatalmat átadja az anyának, vagy pedig erre a célra kirendelt gyámnak, illetőleg gondnoknak. Ha szükség van, a gyermeket állami menhely kötelékébe helyezi.

A gyermek helyzetén az örökbefogadás is változtathat. Az örökbefogadással a gyermek kikerül a szülői házból, új környezetben folytatja életét, éppen azért a gyermekvédelem érdekében az örökbefogadás szabályait is megállapítja. Előírja azokat az alakosságokat, amelyeket szerződéskötésnél be kell tartani. A 14. évét már betöltött gyermeket a gyámhatóság örökbefogadáskor kihallgathatja. Csak olyan esetben adják az illetékes hatóságok meg a hozzájárulást, ha az örökbefogadás a kiskorúra nézve előnyös, ha azt hátrányosnak látják, az örökbefogadás jóváhagyást nem nyer.

Árvák joga. Árva az a kiskorú, akinek egyik vagy másik, vagy mindkét vérszerinti szülője meghalt. Az atya halála esetén a kenyérkeresőtől megfosztott gyermek gondozása veszélybe kerülhet. Az anya halála a gyermek fejlődésének irányát változtatja meg. Árvaság következtében előállt új helyzet a közre, társadalomra, egyénre károkat okozhat. Sajnos a jogszabályok jobbra azokat veszik védelembe, akiknek szülői vagyonosak voltak. A vagyontalan árva nem részesül olyan fokozott védelemben, mint a vagyonos.

A gyermeknek az eltartásához való joga az árvaság esetére is kiterjed. Két nagy csoport különböztethető meg eltartás szempontjából a szerint, hogy az árvák eltartására kötelezett elhalt szülő beletartozott-e olyan keretbe, melynek szervei biztosítják részükre az ellátást, vagy pedig abba a csoportba tartoznak, amely ellátatlan marad. Ismét különbséget tesznek a jogszabályok a szerint, hogy az elhalt szülő polgári közalkalmazott, vagy pedig fegyveres erőhöz tartozó egyén volt. Ezen kereten belül is az árvaeltartás rendezve van a szerint, hogy a gyermek törvényes házasságból, vagy házasságon kívül született és később törvényesítették. Az árvaeltartás szempontjából különbség áll elő, ha a szülők törvényesen elváltak, vagy különváltan élnek, vagy a gyermeket örökbefogadták.

Az árváknak igen nagy rétegét képezi az a csoport, kiknek szülei ezen keretek közé nem tartoznak. Azok az árvák, akiknek elhalt szülei betegségi, baleseti, özvegységi, árvasági biztosításra kötelezettek voltak, eltartásban részesülnek. Eltartási joga van harmadik személlyel szemben, aki a szülő halálát okozta. Eltartásban részesülnek azok is, akik halálesetre biztosítva voltak, továbbá a háborúban elhalt szülők gyermekei és azok a gyermekek, akiknek szülei baleset ellen biztosított rabmunkások voltak.

Az árvák ár va járulékot, nevelési járulékot kaphatnak, amelyeknek mind a kiutalási módját, mind a mértékét és igénymegállapítását a jogszabályok előírják.

Joga van az árvának abban az esetben, ha az atyja iparos volt, folytatni az atyja iparát az előirt törvényes kellékek igazolása esetén.

Vagyontalan árvák eltartási kötelezettsége a község feladata abban az esetben, ha sem rokonok, sem más jótévkö, sem jótékony intézetek róluk nem gondoskodnak. A községek kötelesek hozzásegíteni megfelelő életpálya elsajátításához.

A közgyámok kötelességévé teszik a jogszabályok, hogy a községekben, városokban lakó és községek által neveltetendő gyámoltak felügyeletéről gondoskodjanak. Amennyiben neveltetésük nincs biztosítva, erkölcsiségük veszélynek van kitéve, az árvaszékek jelentést kell tenniük.

Elhagyott gyermekek védelme. A gyermek védelmet a törvény állami feladatnak nyilvánította és ennek szolgálatában létesítette az állami gyermekmenhelyeket. A gyermekmenhely az az intézmény, amelynek kötelékében az állam 15-ik évéig gondozza az összes

elhagyott gyermekeket. Az elhagyottság lehet anyagi és erkölcsi. Akiknek nincsenek gondozóik, akiket családjuk eltartani nem tud, akiket szülőik kivettek vagy elhagytak, a menhely kötelékébe tartoznak. Erkölcsi elhagyottnak kell tekinteni anyagiakra való tekintet nélkül azt a 15. életévet be nem töltött gyermeket, akit nevelésének elhanyagolása, vagy környezete erkölcsi romlás veszélyének tesz ki, vagy aki züllésnek indul. Az elhagyottá vált gyermeknek joga van az állam eltartására és az államnak kötelessége minden olyan gyermeket, aki elhagyottnak mutatkozik, védelmébe venni, keretei között elhelyezni, s köteles őt az ország hasznos polgárává nevelni.

Az elhagyottá nyilvánítást az árvaszék végzi. Elhagyottá nyilvánítás előtt is elhelyezhető a menhelyben a gyermek, ha létérdekét fenyegető veszély elhárítása céljából az elsőfokú közigazgatás beutalja, ha a rendőrség vagy a bíróság kéri, ha a törvényes képviselő, a fiataikorúak felügyelőhatósága, vagy valamely gyermekvédő egyesület kéri, ha a gyermek felvételét anyagi és erkölcsi megmentésének sürgős szüksége indokolja, ha a gyermek erkölcsi és testi védelme érdekében a gyermek hozzátartozói a költségek megtérítése mellett kérik, ha a gyermek szülei munkanélküliek, ha mint a hadsereg, honvédség altisztjeinek árvái olyan helyzetbe kerülnek, hogy állami gyermekvédelem oltalmára szorulnak.

A jogszabályok részletesen előírják a gyermekmenhely keretében az elhelyezést, nevelést, gyógykezelést és az életpályára való előkészítést. Megállapítják azokat a feltételeket, amelyek mellett a gyermeket a menhelyből kiadhatják. Az állami gyermekvédelem preventive iparkodik a szociális problémákat megelőzni s ennek a célnak a szolgáltatásban a gyermek adottságainak, képességeinek, hajlamainak figyelembevételével kenyérkereső pályára készíti elő.

Az erkölcsi elhagyatottság esetében a züllött fiataikorúak megjavítását végzi. A jog a javítónevelést kiemeli a megbélyegzést jelentő retorziós intézetek közül és a megjavítás célzatával kiemeli abból a környezetből, ahol a züllés előállt. Célja a növénydekeket az intézeti rend, iskolai, munkaoktatási, vallás-erkölcsi és egyéni nevelés eszközeivel a társadalom hasznos polgárává nevelni. A javítónevelés arra irányul, hogy a helyes nevelés a családi nevelést pótolja, s hogy az erkölcsifogyatkozásokat és jellemhibákat megszüntesse.

A gyermekek és fiataikorúak foglalkoztatásának joga. A gyermekek és fiataikorúak foglalkoztatásával kapcsolatos jog három csoportra oszlik. Az egyik csoportba a szakképzettséget nem igénylő kenyérkereső tevékenységet végző gyermekek védelmét öleli fel, a másik csoportba azok a jogszabályok sorozhatók, amelyek a szakképzettséget elsajátító tanulmányi idő alatt szabályozzák a gyermekek és fiataikorúak munkáját, a harmadik a mezőgazdaságban foglalkoztatott gyermekekre vonatkozó jog csoportja.

A gyermekek és fiataikorúak munkájának szabályozása nem kifejezetten szociális szempontok szerint történt. A számos jogi és közgazdasági vonatkozás nagyon nehézé teszi az áttekintést. Szakképzettség nélkül végzett gyermekmunka az, amelyért a gyermek, fiataikorú gyárakban, ipari üzemekben bért kap, továbbá az olyan munka, amit otthon, háziiparban, szülőknél végez.

A szakképzettség elsajátítása érdekében végzett munka megkülönböztetendő a szerint, hogy kisipari műhelyekben, vagy gyárakban, nagyüzemekben szerzi meg a gyermek vagy fiataikorú a szakképzést.

A gyermekek és fiataikorúak fogalmát a foglalkoztatással kapcsolatban a jogszabályok megállapítják és kimondják, hogy a 14. életévet be nem töltött személy még gyermek.

Fiatalkorú a 14-18. év közötti egyén. A gyermek foglalkoztatása szempontjából különbséget tesz a törvény a mezőgazdaságban és iparban foglalkoztatott gyermekek között és kimondja, hogy a 14. életévét még el nem ért gyermeknek az ipartörvény hatálya alá eső üzemekben és vállalatokban való foglalkoztatása tilos. A mezőgazdaságban ezt a tilalmat nem állítja fel abban az esetben, ha ez a munka őket tanulmányaik végzésében nem gátolja, továbbá a mezőgazdasági munkára hivatásszerűen készülnek elő.

Az ipari munkák keretében gyermeket alkalmazni nem lehet, tehát csak a 14. életévüket betöltöttek volnának elvileg alkalmazhatók, a jog mégis megengedi, hogy amíg a mindennapi elemi iskolai oktatást a betöltött 14. évig ki nem terjesztik, a 12. életévüket betöltött gyermekek foglalkoztathatók legyenek. Mind a gyermekek, mind a fiatalok foglalkoztatását szigorú korlátok között szabályozza a törvény. Gondoskodik a testi erejüket meghaladó munkák tilalmáról és ezzel egészségüket és testi épségüket védi. Felmentheti a munkától, hogyha az egészségükre és fejlődésükre ártalmas és tilalmazza az éjjeli foglalkoztatásokat. Rendkívüli esetekre, amelyeket taxatíve sorol fel a törvény, megengedi a fiatalok éjjeli foglalkoztatását. Előírja a munkaadó kötelességét és meghatározza azokat a hatóságokat, amelyek a felügyeletet és ellenőrzést gyakorolják.

A tanácsszerződésnél előírja a jogszabály a hatóság előtti alakszerűséget, iskolai képzettséget, a feltételeket, amelyeket be kell tartani még az esetben is, hogyha a gyermek szülőjénél nyeri a tanoncképzést. Meghatározza a tanonc munkaidejét. Előírja a tanoncidőt és a tanoncképzést. Meghatározza, hogy ki tarthat tanoncot, s szigorúan előírja a tanoncnak és a munkaadójának magatartását, valamint gondoskodik a betegségi és baleseti biztosításról. A tanoncokra vonatkozó jogszabályok a tanoncot, mint a társadalomnak leendő tagját, mint a termelésnek tényezőjét hozzák abba a helyzetbe, hogy a termelés zavartalanságát biztosítsák. A tanulási idő alatt nemcsak azért kell elsajátítania a szakmát, mert az hisz egzisztenciájának az alapja, hanem azért is, mert mint közgazdasági tényező, a közösségi helyzet kedvező kialakulásának lesz részese. Nem közömbös a nemzet szempontjából tehát az előállított munka minősége, a munkánál felhasznált anyag mennyisége, mert mindezek elmulasztása a javak elpazarlásához vezet.

A munkajog. Az ember létfenntartásához szükséges javak munka révén kerülnek felhasználható állapotba. A javak előállítása és értékesítése munkát igényel. A munka testi vagy szellemi. A munkás fogalma tehát általános és gazdasági értelemben a gazdasági célt szolgáló szellemi vagy testi munkát végző embert jelenti. Munkások mindazok, akik a társadalmi életben, társas együttélés biztosításában közreműködnek.

Közhasználatban a munkás fogalom azt az embert jelenti, aki a munkaadó kitűzött gazdasági céljához munkaerejét előre megállapított bérért rendelkezésre bocsátja. Ebben az értelemben fizikai és túlnyomólag izommunkát végzőket nevezik munkásoknak, akiknek megélhetése a munkabértől függ. Mivel a munkakereslet és kínálat a munkaadó célkitűzései és a munka egyéb körülményei között a munkást hátrányok érhetik, ezért a munkás jog gondoskodik megfelelő védelemről. Szabályozza a szellemi és testi munkát. Megkülönböztetést tesz a tanult és tanulatlan munkások közt. A speciális viszonyok szerint szabályozza a gyáripari és bányamunkások jogait és kötelességeit. Az ipari munkát is külön szabályozza kis- és kézműipari szempontból. Gondoskodik a háziipari és otthoni munkások kereseti viszonyainak szabályozásáról, kiterjed a szabályozás a mezőgazdasági munkára, állandó és alkalmi munkára, valamint a vándormunkára.

A termelési rendben, a javak előállítási feladatában a fontosabb rész a szellemi

munkát illeti, mely a munka célkitűzéseit, megszervezését, előállítási folyamat vezetését és ellenőrzését végzi, ezért külön rendezi a jogrend alkalmazásukat és foglalkoztatásukat.

A tanult munkások joga. A tanult munka a segédképesítésnél veszi kezdetét. Tanonc-idő után segédvizsgát kell tenni, amelyen azt bizonyítja, hogy a szükséges szakismereteket elsajátította. A segédvizsgák kiállása után a tanonc a segédlevelet megszerezheti. Segédlevelet nem szabad kiállítani azoknak, akik a segédvizsgát eredményesen le nem tették. A segédlevél birtokában kérheti a munkakönyv kiállítását és ekkor megnyílnak mindazok a jogok előtte, amelyek a képesítéshez kötött ipari munkások részére biztosítva vannak. A segédlevél kiadása után mint kezdő segédet munkaadója köteles tovább foglalkoztatni és ezt a kötelességet már a tanoncszerződésben foglalt nyilatkozattal a munkaadó vállalja. A kezdő segéd alkalmazása nem lehet 3 hónapnál rövidebb és a megfelelő munkabért ez alatt fizetnie kell.

A segéd az iparossal munkaszerződést köt. A munkafeltételek szabad egyezkedés tárgyát teszik. Törvény szabályozza a munkaadó és a segéd közötti viszonyt, mely, – ha másképp nem egyeztek meg – 15 napi felmondással megszüntethető. Fontosabb teendőkkel megbízott segéd felmondási ideje 3 hónap. Feltételekhez köti a törvény az elbocsátást és a felmondás nélküli kilépést. Ha az iparos segédjét lakással is ellátja, , egészséges lakást köteles adni. Panasz esetén a tisztii orvos közbelépésével az iparhatóság helyszíni szemlét köteles tartani.

Az iparban foglalkoztatott munkások munkabére szabad egyezkedés tárgyát képezi a legkisebb munkabér megállapítására kiadott jogszabályok megsértése nélkül. A jogszabályokban előírt feltételek esetén a segédnek joga van családbérre. Folyamatban van a munkaidő megállapítása és a törvény – azokban az esetekben is, amikor a heti munkaidő megállapítva nincs – a segédnek kellő pihenést biztosít.

A munkajog kötelezi az iparost, hogy ipartelepén mindazt létesítse és fenntartsa, ami a telep és az üzem alkalmazottainak életét, testi épségét, egészségét biztosítja. Az alkalmazottak kötelesek alkalmazkodni a munkaadónak az alkalmazottak élete, testi épsége és egészsége biztosítása érdekében tett intézkedéseire. Az iparhatóság ellenőrzi a törvény betartását és azok megsértése esetén megteszi a szükséges intézkedéseket. Az iparos köteles segédjét baleset, betegség ellen biztosítani. Az iparossegéd azonkívül öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság elleni biztosításra is kötelezett.

A gyári munkások joga. A gépek feltalálása a termelés irányát megváltoztatta. Amíg nem használtak a termelésben gépeket, addig az egyes iparcikkek előállítása szakértelmet igényelt. A gép mellett tanulatlan munkás alkalmazására is megnyílt a lehetőség, így kialakult a gyári munkások néprétege. A gyári munkás mind alkalmazás, mind foglalkoztatás szempontjából lényegesen más körülmények közé kerül, mint a kisipari munkás. A gyár fogalma már feltételezi a nagy technikai berendezést és a tömeggyártást, továbbá a munkamegosztást és a nagy munkáslétszámot, mindezeknek az együttthatói olyan változásokat idézhetnek elő, amelyek következtében a gyári munkás hátrányos helyzetbe kerülhet. A nagy tömegben foglalkoztatott munkásság rájött arra, hogy érdekeinek védelmét szervezetbe tömörüléssel látja el. Viszont a munkásság szervezkedésével szemben a munkaadók is szervezkedtek. Minthogy a gazdasági erő a munkaadók kezében volt, s minthogy a munkásság mint nagy réteg az állam és nemzet szempontjából jelentős tényező volt, felmerült annak a szüksége, hogy a gyári munkások jogi helyzetét az államhatalom rendezze.

Gyári munkást csak munkakönyv birtokában lehet alkalmazni. A munkakönyvet

az iparhatóság állítja ki, ez személyi adatainak igazolására szolgáló okmány. A munkakönyv birtoka módot ad a hatóságnak arra, hogy a törvényben megállapított kort ellenőrizze. Ugyanis meghatározza a törvény, hogy milyen korú egyéneknek lehet kiállítani munkakönyvet. 12 évnél fiatalabbaknak egyáltalában nem, bizonyos esetekben csak 18. életévüket betöltötték részére állíthat ki munkakönyvet. A gyáros a munkakönyvet a munkástól átveszi és azt a munkából való kilépés idejéig megőrzi.

Köteles a gyáros munkásairól jegyzéket vezetni, hogy az iparhatóság bármikor ellenőrizhesse az alkalmazott munkások számát és meggyőződhessék arról, hogy a munkafeltételeket a munkaadó betartja-e. A munkaadó a munkásával munkaszerződést köt, mely munkarend formájában részletezhető. A munkarend nem állhat ellentétben a munkásokra vonatkozó tételes jogszabályokkal és nem állapíthat meg olyan előnyöket, melyek a munkavállalóval szemben érvényesülhetnek. A munkarend az iparhatóság ellenőrzése alatt áll. A munkás és munkaadó között létrejött szerződés egyébként a magánjog keretében tartozik.

A munkást munkabér illeti meg, amely szabad egyezkedés tárgya, azon keretek között, amelyeket a jogszabályok a legkisebb munkabér tekintetében megállapítanak. Gondoskodik a jog arról, hogy a kihasználás kiküszöböltessék, így nem hitelezhet a munkaadó árukat, vagy szeszes italokat munkásainak. Bizonyos keretek között megengedi a bérlevonásokat, amelyeket azonban az iparhatóság ellenőrizni köteles. Gondoskodik a törvény éppen úgy, mint a segédek védelmének a munkabéruzsora kiküszöböléséről. Az újabb jogszabályok a munkabérminimumot, valamint a családbért is bevezették.

Biztosítja a jog a munkabér megállapítását oly módon, hogy munkabérmegállapító bizottságokat küld ki az egyes gyáripárok munkavállalóinak fizetendő legkisebb munkabéreinek megállapítására.

Megadja a jog a lehetőséget kollektív szerződés kötésére és a szerződések megtartására pénzbírság megállapításával kötelezi a feleket. Kezdetét vette a munkaidőszabályozás rendezése; megállapítja a heti munkaórák számát, valamint megállapítja a munkaszüneteket. Gondoskodik a jogszabály a fizetett szabadság juttatásáról is.

A gyárakban alkalmazott munkások védelme érdekében a gyárost kötelezi a törvény, hogy mindazt létesítse és fenntartsa, ami a munkások életének, testi épségének egészségének biztosítására szolgál. Ezért részletesen szabályozza azokat a berendezéseket, amelyek a baleset ellen védik a munkást.

Kötelezi a munkást is, hogy betartsa azokat az intézkedéseket, amelyeket az ő érdekében adtak ki, illetőleg létesítettek. Az iparhatóság és az iparfelügyelő ellenőrzi a rendelkezések betartását. Kötelezi a gyár tulajdonosát, hogy az üzemében előforduló baleseteknél nyújtandó segélynyújtás céljaira a törvényben előírt mentőszekrényt készenlében tartsa.

A jog az olyan gyárak, illetőleg telepek létesítését, amelyek több-kevesebb veszélyt, vagy egészségügyi ártalmat rejtenek magukban, telepengedélyhez köti. Telepengedélyt az iparhatóság a szakemberek és iparfelügyelők meghallgatása után adja meg, és külön előírja azokat a szabályokat, amelyekkel az ártalmak keletkezését a legkisebb mértékre tudja csökkenteni.

A gyári munkások felmondására az ipari munkásoknál előírt felmondási idő érvényes. A munkaadónak joga van azt a gyári munkást, aki a munkából jogosulatlanul lép ki, az iparhatósággal visszahozatni.

Bányamunkások joga. Jogrendszerünk külön szabályozza a bányamunkások védelmét, mert a bányamunkások különös körülmények között dolgoznak és a bányászat, mint a gazdasági élet fenntartásához szükséges nyersanyagok tekintélyes részének szolgáltatója, külön szabályozást is igényel. Bányamunkás csak munkakönyv birtokában alkalmazható. Szabályozza a törvény a munkás felvételét, mely a többi munkástól eltérőleg csak az előző üzemből kiadott elbocsátási igazolvány birtokában történhet. A vállalatok törzskönyv vezetésére kötelezettek.

A többi munkástól eltérően a jogszabályok a bányász magatartását is előírják. Fegyelmet, tiszteletet, bajtársiasságot, valamint veszély esetén kölcsönös segítséget követelnek.

Pontosan meghatározza a törvény a munkaidő maximumot, amely 12 óránál hosszabb nem lehet és rövidíteni kell magasabb hőmérséklet fennforgása esetén. A vasárnapi és a törvényes munkaszüneteket kötelezőleg előírja, hacsak a jogszabályokban kötelezőleg előírt különleges esetek eltérést nem indokolnak.

A munkabér szabad egyezkedés tárgya és bányahatósági ellenőrzés alatt áll.

A különleges bányászhelyzet adja meg az indokát annak, hogy mind az egészségügyi, mind a baleset elleni biztonsági rendszabályok részletesebben vannak szabályozva, mint a többi ipari ágakban. A bányákban fokozottabb veszélyekre való tekintettel a biztonsági rendszabályok megsértőivel szemben pénz vagy egyéb büntetések róhatók ki.

A bányahatóságok ellenőrzik a bányavállalatok fegyelmi joggyakorlását, amelyet az üzemvezető, vagy annak helyettese gyakorolhat. A büntetésről naplót kell vezetni, amelyben meg kell jelölni a vétség tényálladékát, a bizonyítási eljárást, a kirótt büntetést és a szolgálati szerződésnek azt a szakaszát, amelynek alapján a büntetést eszközölték. Bérlevonásokat nem eszközölhetnek. A bírságpénzeket munkás jóléti célokra, özvegyek és árvák segélyezésére fordíthatja. A bányabirtokosok és munkások között felmerült viták esetén a békéltetést a bányahatóságok végzik, ha ez eredménytelen marad, a munkaügyi bíróság dönt.

Szabályozza a jog a bányászlakások méretét, építési módját.

A bányamunkások 14 napi felmondási határidő után léphetnek ki a szolgálatból. A szolgálatból felmondás nélkül is elbocsátható a munkás, ha a jogszabályokban előírt közérdekelles magatartást tanúsítja. Viszont a munkás részére is megadja a jogot a törvény arra, hogy ha nem részesül emberi bánásmódban és ha a kikötött feltételeket nem teljesítik, munkahelyét elhagyhassa. A bányatörvény kötelezi a munkaadót, hogy az előírt elbocsátási bizonyítványt kiállítsa, amely a már eltöltött idejét igazolja és ezzel lehetőséget nyújt arra, hogy egy új hasonló vállalatban való elhelyezkedés esetén az eddig megszerzett előnyöket érvényesíthesse.

Kereskedők és magántisztviselők joga. A kereskedősegeket az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőivel egy kategóriába sorozzák a jogszabályok. A törvény nem határozza meg a kereskedelmi alkalmazott fogalmát; kereskedelmi alkalmazottnak tartják általában azt, aki a kereskedelem körében áruelosztó tevékenységet fejt ki.

A magántisztviselők általános érvényű meghatározását jogszabályok nem adják sehol. Magántisztviselőknek tartják a szabott bérért dolgozókat, akik a magángazdaság körében főleg szellemi természetű munkát végeznek.

A kereskedősegek ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek szolgálati szerződésére különleges intézkedések nincsenek. A munkavállalás szabad egyezkedés

tárgya. Ha a szolgálati viszony időtartamát határozatlan megegyezéssel jelölték meg, ez esetben a szerződés határozatlan időre szól. A felek a szolgálati szerződés megkötésekor próbaidőt köthetnek ki, ennek a tartama azonban legfeljebb két hónapig terjedhet.

A felmondást írásban kell közölni, határozatlan időre kötött alkalmazási viszony esetén 3 hónap, fontosabb teendőkkel megbízottakra nézve 6 hónap. Felmondási idő alatt azt a munkabért kell fizetni, amelyet szolgálati ideje alatt élvezett. Ha az alkalmazott egy munkaadónál legalább öt évig volt megszakítás nélkül szolgálatban, a szolgálati viszony megszűnésekor végkielégítésre tarthat igényt. Végkielégítés összege minden betöltött szolgálati év után egy havi bér, azonban az összeg nem haladhatja meg az alkalmi mázott egy évi munkabérét. A magánalkalmazottak betegségi, baleseti, özvegyesség], rokkantsági, öregségi és árvasági biztosításra kötelezettek.

Mezőgazdasági munkások joga. A mezőgazdaságban dolgozó munkások nagy száma, különleges élet- és munkaviszonyai, továbbá az a nagy közgazdasági és nemzeti érdek, amely munkájukhoz fűződik, szükségessé tették a mezőgazdasági munkások jogviszonyának rendezését. A mezőgazdasági munka természete szerint a munkásvédelem eltérő képet mutat. A különböző csoportokra vonatkozó jogszabályok az általános mezőgazdasági munkásvizonyok rendezésébe kapcsolódnak, azzal szoros egységet alkotnak, az egységes rendezésnek azonban külön ágát képezik.

Az a munkás, aki nem cselédi minőségben gazdasági munka teljesítésére szerződéssel vállalkozik, gazdasági munkás. A gazdasági munkás szolgálata tehát nem folytonos, hanem egy, vagy több meghatározott munka elvégzésére terjed. A munkabért illetően szabadon egyezkednek, a törvények és rendeletek keretén belül. Szerződést írásban a község előljárósága előtt kell kötni. Külön szabályok érvényesek az aratás, hordás, cséplés és nyomtatás munkálataira. A munkabérmegállapodás szólhat a termés hányadrészére, készpénzre, vagy vagylagosan. A jogrend biztosítja a munkaadónak a szerződés felbontási jogát, de ugyancsak megadja a lehetőséget, hogy a munkás is felbonthassa a szerződést. Mindkét esetben a felbontás érvényesítését alakszerűségekhez köti. A törvény a szerződés feltételeinek teljesítését szabályozza és előírja mind a munkaadó, mind a munkavállaló köteleseit.

Azokban az esetekben, amikor a munkaadó a gazdasági munkás elhelyezését vállalja, a jogszabályok előírják, hogy a munkások a közegészség, közérkölciség törvényeinek megfelelő elhelyezést kapjanak. A törvényhatóság első tisztviselője, a rendőrség, csendőrség köteleességszerűleg kell ellenőrizzék a rendelkezéseknek közegészségügyi, közrendészeti és közérkölciségi szempontok érvényesítését.

A gazdasági napszámos szerződést szóbelileg köthet. A szerződés feltételeit a törvény, vagy törvényhatósági szabályrendelet keretein belül szabadon állapíthatják meg. Szerződést a napszámos megbízottja útján is köthet. A munka tartamán, ha mást világosan ki nem kötöttek, mindig egy nap értendő. A napszámos munkanapja napkeltétől napnyugtáig tart; délben egy órai pihenőidőt, április 15-től szeptember 30-ig pedig reggel és délután egy-egy félórás szünetet igényelhet. Ha a munkaadó a napszámot foglalkoztatni nem tudja, vagy nem akarja, a kikötött munkabérnek a tényleg munkában töltött idő aránya szerint negyed, fél vagy háromnegyed részét köteles fizetni. Mind a munkaadó, mind a napszámos a törvény rendelkezéseinek megszegéséért felelősségre vonható. Meghatározza a jogszabály azokat az eseteket, amikor a szerződéseket hatálytalanítják. Hatálytalanítását kérheti a munkaadó, mint a gazdasági napszámos.

A mezőgazdasági munkások körébe tartozik a cséplővállalkozók szerződése.

A gazdaság eredményét a cséplés realizálja, éppen ezért vált szükségessé a cséplési munkára vállalkozók munkaviszonyainak szabályozása.

A cséplőmunkások jogviszonya két részre oszlik, mégpedig a cséplőgéptulajdonos mint vállalkozónak munkaviszonyaira és a vállalkozó mellett dolgozó munkások szerződésére. A cséplővállalkozó a munkaadóval, a gazdasággal, a birtokossal köti meg a megállapodását. A cséplőgéptulajdonos, illetőleg cséplőgépvállalkozó a mellette dolgozó munkásokkal köti meg a szerződést. Mindkét esetben a jogszabály előírja azokat az alakszerűségeket, azokat a kötelelességeket, amelyeket a vállalkozónak a munkásokkal szemben teljesíteni kell. Előírja, hogy a termények milyen minőségben és mennyiségben szolgáltatandók ki.

Külön szabályozást nyert a gazdasági munkavállalkozók jogviszonya. A gazdasági munkáknál szokás egyes munkákat csoportban végezni. Egyes csoportok külön alakulnak és alakítják ki ennek különleges munkaviszonyait. A csoportok egy vállalkozó útján kötik szerződéseiket és a vállalkozó kötelessége a megfelelő csoportot összeállítani. Minthogy a vállalkozó helyzetével visszaélhet, azért rendezi a jog a szerződési feltételeket és köti engedélyhez a munkavállalkozást. A vállalkozó minden vállalkozását 8 napon belül az országos gazdasági munkaközvetítő irodának köteles bejelenteni és a munkásokkal a szerződéseket a községi elöljáróság előtt köteles megkötni. A munkásvállalkozó és munkások között létrejött szerződés nem befolyásolja a munkásvállalkozó és birtokos közötti jogviszonyokat. A bejelentési kötelezettség biztosítja a hatóságoknak a vállalkozó és a munkások között fennálló szerződés teljesítésének ellenőrzését.

A gazdasági munkásjogban külön ágazat a gazdasági segédmunkások joga. A gazdasági munkás olyan mezőgazdasági munkák elvégzésére, amelyeket egyedül elvégezni nem tud, segédmunkásokat vesz igénybe, akikkel szabadon egyezkedik. A gazdasági munkás ilyen esetekben mint munkaadó szerepel és külön szerződést köt az általa felfogadott segédmunkásokkal. A kettőjük közötti jogviszony feltételeit a törvény megállapítja. Segédmunkásnak csak azt lehet szerződtetni, aki munkásigazolvánnyal van ellátva és munkabérét illetőleg a törvény a gazdasági munkással, mint vállalkozóval szemben zálogjogot biztosít.

A legnagyobb csoport a mezőgazdasági munkás jogban a mezőgazdasági cselédek jogviszonyát öleli fel. Gazdasági cselédnek a törvény azt tekinti, aki szerződéssel kötelezi magát arra, hogy valamely gazdaságban személyes és folytonos szolgálatokat bérért teljesít. A gazdasági cseléd fogalom kellékei a következők: személyes szolgálatra való kötelezettség, időbér (és nem napibér) legalább egy hónapi szolgálati idő, gazdasági munkaszolgálat folytonossága és a szolgálat alsóbbrendűsége.

A törvény részletesen szabályozza a szerződési feltételeket. Előírja a gazdák és a cselédek kötelességeit. Védelmébe veszi a cseléd testi erejét, biztosítja nyugalma és ellenőrzi, – ha ilyenben részesül – élelmezésének mind mennyiségét, mind minőségét. Gondoskodik a járandóságok kiszolgáltatásának előírásáról. Meghatározza azt a mértéket, ameddig a gyógykezelést szolgáltatnia kell és elrendeli, hogy a közegészség követelményeinek megfelelő elhelyezésről kell gondoskodni. Meghatározza mind a gazdának, mind a cselédnek a külépési jogát, valamint az ezzel kapcsolatos jogorvoslásokat.

A cselédlakásokat úgy kell építeni, hogy minden családnak egy külön szobája és kamrája legyen. Külön záros határidő alatt kellett volna ezeket az átalakításokat, illetőleg lakásépítéseket elvégezni. Munkaszünetet rendel el a cseléd részére vasárnapra és a sátoros ünnepekre. Védi a kiuzsorázás ellen, munkaadója előlegekre nem szedhet

kamatot, járandóságaira, terhére beszerzett élelem, ruházati cikkekért nem számíthat nagyobb árat stb.

A mezőgazdasági cselédek védelme kidomborodik a munkás erejének jogosulatlan kihasználásával kapcsolatosan kiadott rendelkezésben és semmisnek nyilvánítja az olyan megállapodást, amely ellenszolgáltatás nélkül kötelezi a munkást bizonyos szolgáltatások teljesítésére. A jogosulatlan kihasználás esetén bárki kérheti a napszám-bérek időnkénti megállapítását. E célból munkabérmegállapító bizottságokat kell szervezni. A bérmegállapítás ellen fellebbezéssel élhetnek a földművelésügyi miniszterhez. A végérvényesen megállapított legkisebb munkabéreket közzé kell tenni és kevesebbet fizetni büntetés terhe mellett tilos. A különbözetet 90 nap alatt a munkás követelheti. A jogszabály intézkedik a mezőgazdasági munkások és munkaadók közötti viszályok rendezéséről, az eljárás közigazgatási hatáskörben folyik a munkaadók és a munkavállalók részvételével. Fokozatos fellebbvitelnek van helye. A különleges helyzetre való tekintettel külön szabályok érvényesek a vízimunkálatoknál, vasúti útépítésnél alkalmazott munkások jogviszonyaira, munkabérére, gyógykezelésére.

Külön rész a mezőgazdasági munkaközvetítés, amelynek keretében a gazdasági munkástoborzás lebonyolódik. Itt nyer a toborzó gazda fogalma megállapítást. Aki másnak gazdaságában teljesítendő gazdasági munka elvégzésére a munkaadó megbízásából munkásokat gyűjt össze, az toborzó gazda. A toborzás közigazgatási ellenőrzés alatt áll és csak hatósági engedély alapján végezhető. Csak az előírt feltételek mellett lehet toborozást eszközölni. A munkaközvetítés kérdése csupán jogszabály formájában van rendezve, gyakorlatba nem ment át.

A mezőgazdasági munkások joga mint gyűjtőfogalom és annak egyes ágai a végrehajtás során sok kifogásra adnak okot. A kérdés újjá rendezése szükséges, mert a munkásvédelmi intézkedések, amelyek papíron megvannak, gyakorlatban alig érvényesülnek.

A mezőgazdasági munkások jogához tartozik a gazdasági munkásbiztosítás, amelyet az Országos Gazdasági Munkáspénztár végez. A mezőgazdasági cselédek, idénymunkások, vizitársulatok munkásai stb. baleseti, öregségi, rokkantsági biztosításban, valamint halál esetére való biztosításban részesülnek.

Napszamosok joga. A mezőgazdasági napszamosok mellett a munkásság egyik legnagyobb rétege a napszamosoké. Munkájuk ellenértékét napszámokban kapják, egy, vagy több napig tartó olyan testi munkát végeznek, amely szaktudást nem igényel és amelynek elvégzése sem képesítéshez, sem engedélyhez kötött iparhoz nem tartozik. A munkaadójával szolgálati viszonyban nem áll. Biztosító intézetnek nem tagja, kereseti adó alól mentesített. Bármely napon otthagynak, megváltoztathatják munkahelyét felmondás nélkül, viszont a munkaadó is bármikor elbocsáthatja munkását. Ilyenkor a megszállt munkabéren kívül semmiféle járandóság meg nem illeti.

Ezt a széles népréteget a fennálló jogszabályok tehát a legmostohábban védik. Ennek a néprétegnek a megélhetése a munkalehetőségektől függ, ezért állandó hullámszám van kitéve. A tapasztalat azt mutatja, hogy a gyermekáldás ebben a néprétegben a legnagyobb. A gyermekek ellátását a bizonytalan és hullámzó kereset nagyon nehezíti és nagy ártalmakat idéz elő. A munka viszonyainak, valamint az önnálló egzisztenciává fejlődésnek lehetőségeit számukra megnyitni és őket a nemzetépítő rétegben elhelyezni fontos feladat.

A munkásnők joga. A nő munkavállalását a jogrend olyan feltételekhez köti, mint a fém munkásokat. Különbséget tesz olyan vonatkozásban, amely a nőt neméből kifolyó-

lag megilleti. Taxative fel vannak sorolva azok az üzemek., amelyekben nő csak hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolt testi és egészségi alkalmasság esetén vállalhat munkát. A jogszabály feltünteti azokat a munkaköröket., amelyekben a nő még orvosi igazolvány esetén sem alkalmazható. A nő munkavállalása szabad egyezkedés tárgya és éppen úgy munkakönyvvvel kell rendelkeznie., mint a férfi munkásnak.

A törvény 3 kategóriába osztja a női munkásokat. Az első csoportba tartoznak a 16 éven aluli., a másodikba a 18 éven aluli, a harmadikba a 18 éven felüli női munkások. Általánosságban megtiltja a törvény., hogy a nővel olyan munkát végeztessenek, mely testi erejét meghaladja és a munkaadót kötelezi, hogy üzemét az alkalmazott testi egészségének és erkölcsi épségének megóvására szükséges berendezéssel lássa el. Megállapítja a legrövidebb éjszakai pihenőidőt és azokat a kivételes eseteket, amikor a 18 évesnél idősebb nő éjjel foglalkozatható. Külön felsorolja azokat a szabályokat, amelyeket a terhes nők védelme érdekében alkalmazni kell. A munkásnők védelmére kiadott intézkedések ellenőrzéséről és felügyeletéről az iparhatóság és az iparfelügyelő gondoskodik. A nők védelmére kiadott jogszabályok megszegését kihágási úton torolja meg.

Külön megemlítendő a házicselédnek joga. Házicselédnek azt kell tekinteni, aki a háztartási vagy házkörűli személyes és folytonos szolgálatra kötelezi magát legalább - egy hónapi időtartamra bér ellenében. Házi- vagy belsőcseléd az, akit főleg a házban vagy a család egyes tagjainak szolgálatában teljesítendő munkára fogadtak fel. A szolgálatbalépéshez szóbeli vagy írásbeli szerződés szükséges. Gondoskodik a törvény a cseléd testi erejének és egészségének védelméről és ezért megtiltja, hogy erejét meghaladó munkát vele végeztessenek.

A beteg cselédet a gazda köteles egy hónapig gyógyíttatni. Kivételt a kötelező baleseti és betegségi biztosítás alá vont házicselédnek képeznek.

A szolgálati szerződés feltételeit szabadon állapítják meg és a munkaviszony kölcsönös felmondás alapján megszüntethető. Előírja a törvény a gazda kötelességét az étkezés, lakás, erkölcsi továbbá a testi erő védelmében, és meghatározza a cselédnek a kötelességeit. Meghatározza az azonnali elbocsátás, illetőleg az azonnali kilépés körülményeit, feltételeit.

A cselédnek száma nagy, tehát a lakosságnak elég széles rétege így keresi kenyerét. A cseléd törvénynek elavultsága folytán hátrányai vannak. A rendőrhatalóság ellenőrzése és ügykörébe tartozik a cselédügy, ami már egymagában súlyos társadalmi problémák keletkezésére adhat alkalmat. Nem szabályozza a cseléd törvény a cselédnek munkaidejét, nem biztosítja a pihenőjét, szabadságát, nem állapítja meg az életkort, amelyben szolgálatba lehet fogadni és nem biztosítja a megfelelő lakást. A cseléd ki van szolgáltatva munkaadójának, aki a házifenyítéket is alkalmazhatja, sőt béréből levonásokat is eszközölhet az okozott kár erejéig.

Szervezkedési jog. Az érdekképviselési védelem érdekeit szolgálják az ipartestületek, mezőgazdasági választmány, kereskedelmi és iparkamarák stb. A munkásságnak törvényes érdekképviselője még nincs. Törvény intézkedik az egyoldalú kihasználás megtorlásáról.

Az ipartörvény az olyan megegyezéseket, amelyek az iparosok részéről üzemük félbeszakítását, segédek elbocsátását célozzák, azért, hogy terhesebb munkafeltételeket állapíthassanak meg munkásaik részére, büntető következmények terhe mellett tilrta. A munkásoknak, segédeknek is tilos az összebeszélés azért, hogy a munkaadóktól jobb munkafeltételeket csikarjanak ki. Különösen a mezőgazdasági munkások szabad akara-

tának érvényesítését akadályozó egyénnel szemben állanak fenn szigorúbb intézkedések. A mezőgazdasági munkások jogával kapcsolatban külön törvények intézkednek az összebeszélést illetően.

Magánosok elleni erőszak vétségének nyilvánítja a törvény, ha valaki munkabér felemelése, vagy leszállítása végett valamely munkás vagy munkaadó ellen erőszakot követ el, szóban vagy tettben bántalmazza, vagy erőszakkal fenyegeti.

Az egyesülési jog korlátok között elismerést nyert. Az alapszabályok jóváhagyást kell nyernének. Megtiltja a jogszabály az ifjúságnak a felnőtt munkásoknak egyesületébe való belépését.

Általában azok a vitás területek, amelyek a munkásság szervezkedését és sztrájkját kiváltották, már egészen szűk térre korlátozódnak. Az államhatalom a munkabérnek, munkaidőnek, munkafeltételeknek megállapításával kapcsolatosan tett intézkedései, valamint a munkaügyi bíráskodás beiktatása és a békéltető bizottságok működtetése következtében mind kevesebb lesz azoknak az eseteknek a száma, amelyek a gyengébb munkást a szervezkedésre és erőszakos egyesületekre készíteti.

A kisiparosok szociális joga. Kisiparosnak azt kell tekinteni, aki elemi erővel hajtott olyan munkagépet használ, amelynek összes erőszükséglete 6 lóerőnél nem több és állandóan tizenötöt kevesebb munkaerőt foglalkoztat. Kisiparos az is, aki gépet nem használ és állandóan húsznál kevesebb alkalmazottat foglalkoztat. Az iparüzés feltételek mellett folytatható. Csak önjogú egyén kaphat engedélyt. Képesítéshez kötött iparok azok, amelyek kézműves jellegűek és amelyek szakképzettség és gyakorlat útján sajátíthatók el. A képesített ipart csak mesterlevél birtokában lehet gyakorolni.

A törvény az iparüzés megkezdését igazolvány, illetőleg iparendély kiadásához köti, amelyet csak akkor állít ki az iparhatóság, ha a folyamodó az előírt feltételekkel rendelkezik. Az iparvédő intézkedésekkel az iparosok számát befolyásolja. Azokban az esetekben, amikor az iparos közérdekellenes magatartást tanúsít és iparának üzésére méltatlanná vált, az iparüzési jog elvonható, illetőleg korlátozható. Iparosok jogi és gazdasági érdekeinek szolgálatában az ipartestületek állanak.

A gazdák szociális védelme. A gazdasági válság következtében a gazdaközönség széles rétege eladósodott. A gazdaadósság rendezése széles népréteget mentett meg existenciáját fenyegető elszegényedéstől. Kötelességévé tette az államhatalom a közigazgatási tényezőknek, hogy az érdekelt adós gazdákat jóakarattal, megértéssel és türelemmel kezeljék. Meg kell adniok a tartozásaik rendezésének módjaira az útbaigazítást. Gondoskodott arról a rendelet, hogy az érdekeltek megismerhessék a tartozások szabályozási rendszerét, a biztosított kedvezményeket és azok feltételeit.

A gazdatartozások fizetésére a törlesztési mérték meg van állapítva. Pontos meghatározást nyert, hogy ki vehet kedvezményt igénybe. A védett birtokokat felügyelet alá helyezik, ha az adott kedvezményes kötelezettséget nem teljesítik. A jogszabály nemcsak a birtokosokra, hanem a haszonbérelőkre is kiterjeszti az adósvédelmet, de meghatározza, hogy mely esetekben lehet igénybe venni a védettséget.

A védett gazdaadós részére jutalmakat állapít meg olyan esetekben, ha a kötelezettségét pontosan teljesíti és tanújelét adja annak, hogy az adósságnak törlesztésére minden lehetőséget igénybe vesz, tehát többet dolgozik, többet termel és a több munka útján elért eredménnyel törleszt. Ha a gazdaadós tartozásainak összege a birtok kataszteri tiszta jövedelmének 40-szeresét, házas beltelkek esetén a házadó alapjának 12-szeres

szorzatát meghaladja, vagy az adós, vagy a hitelező kérésére az egyezséget kell megkísérelni, hogy az adósságokat az adós teherbíróképességével arányba hozzák.

Ha a birtok jövedelmezősége ezt az arányt meghaladja, a hitelezők kérhetik, hogy magasabb fizetési kulcsot állapítsanak meg. A védettség törlésére is megvan a lehetőség. Megadja a törvény a jogot arra, hogy a kamatleszállítást követelhessék, sőt ha a védettség időközben megszűnik, kérheti a helyzetének rosszabbodása esetén a védettség visszaállítását is.

Munkakerülés, csavargás, kéregetés. A tételes jogban nincs pozitív rendelkezés arra, hogy létfenntartását mindenki köteles munkájával biztosítani. Csupán negatív irányban rendelkezik a törvény és azt az egyént, aki munkakerülés miatt csavarog vagy munkakerülő életmódot folytat, bünteti. Az ilyen egyént a jogrend munkára akarja nevelni és azért dologházba utalja.

A csavargó ellen ugyancsak megtorló intézkedésekkel igyekszik az államhatalom a társadalmat védeni. Aki munkaszerzési készséget nem mutat, tisztességes úton megélhetését biztosítani nem igyekszik, azt bünvádi eljárás alá vonják. A munkakerüléssel és a csavargással rokon a kéregetés. Munkabíró, munkaképes egyének, akik hatósági engedély nélkül kéregetnek, büntető úton nyernek megtorlást.

Munkanélküliség. A munkanélküliség a társadalmi élet egyik legveszedelmesebb betegsége. A munkanélküli egyrészt kiesik a termelésből, másrészt mint fogyasztó nem jöhet számításba, kizárólag az államhatalomnak egyoldalú áldozathozatalára van utalva. Nemzetközi egyezmények iparkodtak országok között a védekezés egységes rendszerét kiépíteni. A munkanélküliség elleni küzdelem eszköze a munkaközvetítés, a munkaalkalom biztosítása, a munkaidő szabályozása és a telepítés.

A munkanélküliség velejárója az inség. Az inség a legveszedelmesebb társadalmi megbetegedés, mert az inség fogalma egyúttal a létfenntartásban súlyosan veszélyeztetett egyént jelenti. Az inség leküzdésének módja a munkaalkalmak biztosítása. Az inségmunka természete hozza magával, hogy annak olyannak kell lennie, amely a fennálló gazdasági rendet ne veszélyeztesse. Tehát olyan munkák szervezendők, amelyek révén az érdekelt nyomorba jutott népréteg kiemelkedhetik az inséges állapotból. Ennek a célnak elérésére minden munkaalkalom indokolt.

Közsegélyezés, koldulás. A lakosságnak abban az esetben, ha gazdasági helyzete, testi képessége, munkaereje meggyengült, joga van a közületi eltartásra. Ez a tartás közsegélyezés fogalom alatt nyert jogrendszerünkben elnevezést. Elsősorban a magatehetetlen olyan betegeket nyilvánítja ilyeneknek, akik kórházi vagy gyógyintézeti ápolásban nem részesülnek és betegségük következtében képtelenek eltartásukról gondoskodni, továbbá egészségi állapotukban oly módon megtámadott egyének, akiket kórházban vagy gyógyintézetben nem ápolhatnak, valamint azokat, akiket azért bocsátanak el a kórházakból, vagy⁷ gyógyintézetekből, mert nem gyógyíthatók. A közsegélyezett kategóriába felveendőnek tartja a jogszabály a nem közveszélyes elmebetegeket, ártalmatlan hülyéket, siketnémákat, nyomorékokat, vakokat, ha tartásra köteles hozzátartozóik nincsenek. A jogszabályok nem tesznek említést azokról, akik nem betegek ugyan, de elaggottak és magukkal tehetetlenek, továbbá azokról sem, akiknek némi munkaerejük van ugyan, ez azonban nem elegendő arra, hogy létfenntartásukat vele biztosítsák. Annak a körülménynek a megállapítását, hogy közsegélyben kik részesítendők és kik azok, akik közsegély nélkül megélni nem tudnak, a jogszabály nem rendezti.

A tartózkodási hely köteles – a segélyezés szükségének beálltakor – támogatást nyújtani. A tartózkodási hely a segélyezett lakhelyétől a segélyezési összeg megtérítését követelheti, ha a segélyezés összege a 20 pengőt meghaladja.

A rendelet meghatározza a lakóhely fogalmát. Lakóhelynek azt a községet, várost kell tekinteni, amelynek területén a szegény a segélyezést megelőzőleg eltelt öt év alatt egyhuzamban 3 évig lakott, vagy az öt évben a leghosszabb időt töltötte.

A tételes rendelkezések sehol sem határozzák meg, hogy mi az a támogatás, amelyet a községnek a közellátásba vettek részére nyújtania kell. Közellátásba vett szegények gyógykezelését a jogszabályok a nyilvános betegápolási pótdó terhére engedélyezett hozzájárulásból eszközlik.

A közsegélyezés módjáról és mérvéről kiadott jogszabály a törvényhatóságokat és a nagyobb városokat utasíthatja, hogy szegényházak, gyámoldák és hasonló intézetek létesítésére törekedjenek.

A szegénysegélyezésre fordított Összegeket külön alapon, az u. n. szegényalapon kezelik. A szegényalap a törvényhatóság ellenőrzése és felügyelete alatt áll.

Kórházak. A szociális és a közegészségügyi védelemnek szoros összefüggése teszi szükségessé, hogy a társadalom beteg tagjainak különösen az anyagilag és társadalmilag, gyengébb helyzetben lévőknek testi megbetegedésével kapcsolatos védő intézkedéseket a jogrend szabályozza.

A gyógyítás szolgálatában állanak a kórházak és a gyógyintézetek. Nyilvános jelleggel felruházott kórházakon azok a kórházak értendők, amelyeket a tulajdonos kérelmére a belügyminiszter nyilvános jelleggel ruház fel. A magánkórházak és gyógyintézetek csak olyan betegeket kötelesek felvenni, amilyen betegségek gyógyítására berendezkedtek.

A nyilvános betegápolási átalány terhére esnek a közkórházakban ápoltságos magyar vagy külföldi honos szegény betegek, akiknek ápolási költségeit a fizetésre köteles hozzátartozók, vagy biztosító intézetek nem fizetik meg.

A közkórházakban ápoltságos szülőnők, amennyiben sem maguk, sem házastársuk fizetésre nem képesek, szülöttükkel együtt a gyermekágy befejezéséig az átalány terhére ápoltságos, továbbá a ragályos, vagy fertőző betegségben szenvedők, amennyiben saját személyükben fizetésre nem képesek. Betegápolási átalány terhére esnek a nemibetegségben, vagy trachomában szenvedők ápoltságos költségei, ha saját személyükben a költségüket megfizetni nem tudják. A gyógykezelés alatt állók ápoltságos költségeit a fizetésre köteles hozzátartozóktól közadók módjára lehet behajtani. A közkórházban felvett beteg legfeljebb 3 hónapig ápoltságos közköltségben, ezen túlterjedő ápoltságosra csak a kórházigazgató adhat kivételesen engedélyt. A közkórházban elhalt vagyontalanokat a nyilvános betegápolási átalány, illetőleg a napi ápoltságos költség hozzájárulás terhére kell eltemettetni, ha fizetésre képes és köteles hozzátartozóik nincsenek.

A jogszabály a városok, községek köteleességé teszi, hogy saját területükön a szegény betegek részére rendelt gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök költségeit fedezzék. A gyógyszerek rendelését csak hatósági, vagy a belügyminiszter részéről arra felhatalmazott magánorvosok eszközölhetik. Ugyancsak a községek kötelesek gondoskodni a kórházi ápoltságosban nem részesülő szegény betegekről, gyógyíthatatlanokról, hülyékről, siketnémákról, vakokról és nyomorékokról, amennyiben más ellátásban nem részesülnek és az állami gyermekmenhely kötelékébe nem tartoznak. A szegény betegek részére gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök rendelésének és kiszolgáltatásának

módját törvény állapítja meg és szabja meg a költségek mértékét, valamint az ingyen gyógyszer rendelésének igazgatási szabályait. Gyógyszerellátásra igényjogosult egyén olyan esetben, ha munka- és keresetképeségének, valamint gyógyulásának előmozdítása végett arra elkerülhetetlenül szüksége van, gyógyászati segédeszközt is kaphat.

A tüdővész a legjobban pusztító népbetegségek közé tartozik. Leküzdése céljából az államhatalom minden eszközt megragad, így: a tuberkulózist ismertető iratokat osztatott szét az ország minden részén és az országban beszélt minden nyelven. A célt szolgálják a tuberkulózis leküzdésére alakult különféle szövetségek, egyesületek és intézmények.

Az 1876: XIV. te. 80. §-a a tuberkulózist ragályos betegségnek nyilvánítja és bejelentést követel a következő' esetekben: 1. Bejelentésnek helye van, ha tüdősorvadásban, gégesorvadásban vagy nyílttuberkulózisban szenvedő egyén meghal. 2. Törvényhatósági és megyei városokban a haláleset kötelező bejelentésén kívül azoknak a lakásváltoztatását is be kell jelenteni, akik a nevezett betegségekben szenvednek. 3. Ugyancsak be kell jelenteni az ilyen betegségeket, ha másokkal lakó társaikat veszélyeztetik, ha intézetekben, iskolákban, szegényházakban, árvaházakban, szállodákban stb.-ben másokkal együtt laknak, étkeznek és az iskolákban előforduló esetekben akár a tanszemély-, akár a tanulók között fordul elő a ragályos megbetegedés.

Hadigondozás. A hadigondozott ellátásáról szóló jelenleg érvényben levő rendelkezéseket az u. n. hadirokkant törvény, az 1933: VII. törvénycikk, valamint ennek terjedelmes végrehajtási rendelete a 9.300/1933. H. M. ein. hg. számú utasítás tartalmazza.

Ezek szerint a hadigondozás áll: 1. állandó jellegű pénzbeli ellátásból, 2. rendkívüli esetre szóló segélyszerű pénzbeli szolgáltatásból, 3. gyógyászati ellátásból, 4. rokkantotthoni és nevelőintézeti ellátásból, 5. új életpályára való kiképzés lehetőségéből, 6. egyéb (közszolgáltatási és alkalmaztatási, közlekedési, adó, tanulmányi stb.) kedvezményekből.

A szociális közigazgatási jogszabályoknak e terjedelemben korlátozott tanulmány keretében csupán vázlatzerű feldolgozására nyílt mód és lehetőség. A vázlat nem is szolgál más célt, minthogy igazolja azt, hogy a fennálló és a közéletet állandóan foglalkoztató szociális problémák igen tekintélyes részére intézkedéseket tartalmaznak az eddig kiadott jogszabályok. Ezeket tehát végre kell hajtani, és a problémáknak jelentős százaléka kikerül abból a tömegeből, mely mint izgatóanyag a közvéleményt nyugtalanítja.

A másik cél az volt, bebizonyítani, hogy a szociális közigazgatásnak rendszerét ki lehet építeni. A megtett intézkedések és jogok, ha nem is átfogó módon, szerencsés összetevődés folytán kerek egészben segítségére vannak az alkalmazó közigazgatásnak a szociális problémák megoldásában.

A harmadik cél az, hogy a hiányokra rámutasson és olyan irányú közigazgatási munkának a beállítására nyújtson lehetőséget, amely a karitatív munkától elkülönítve a szociális közigazgatást arra a területre emelje, ahova a hozzáfűződő fontos nemzeti érdekek miatt emelni hivatott.

A közigazgatásnak nemcsak adminisztratív, bürokratikus, igazgatási feladata van, hanem természetéből, rendeltetéséből kifolyólag azon messze túlmenően az egyéneknek, csoportoknak, köröknek, osztályoknak boldogulását kell előmozdítania, s ebben nem maradhat csupán csak a jogszabályok rideg, merev alkalmazásánál, hanem széleskörű gazdasági feladatot is kell végeznie.

Mindezekon túlmenőleg a közigazgatási joganyag csak akkor válik élő valósággá, ha az államhatalom részéről a jogszabályokban a hatalom nyújtotta eszközöket, a szociális közgazdasági munkát átfonja a hivatás tudata, amely a közigazgatás szerveit átszövi a felebaráti kötelesség minden szálával. A közigazgatás az emberben ne csak közigazgatási anyagot kell lásson, hanem embert, még szorosabban véve a nemzet tagját, aki ugyanazokért a célokért dolgozik a nemzeti összességben, tehát rajta segíteni nemcsak kötelességet, hanem lelki szükségességet is jelent.

II.

Alaki jog. A szociális közigazgatásra vonatkozó anyagi jogszabályokat végre kell hajtani. Az államhatalom a végrehajtásra szerveket hívott életre, amelyeknek eljárási szabályai együttesen adják a szociális közigazgatási jog alaki részét.

A szociális közigazgatás alaki részének helyes alkalmazása csak akkor érhető el, ha a szociális munka területe áttekintést nyer. A szociális közigazgatásnak alaki jog szempontjából szüksége van tehát arra, hogy áttekintse az egész munkaterületet és megállapítsa a szociális problémák lényegét és azoknak különböző korrelációit.

Az ideális társasélés utópisztikus adottságában nem lett volna szükség szociális közigazgatásra, mert ebben az elrendezésben az együttélés következtében kollíziók nem állanak elő, az egyik egyén érdeke nem sértené a másik egyén érdekeit, így nem alakulhatnának ki társadalmi rétegződéses, hanem az együttélés idealizált egységben, harmonikus közösségben folyna le. Minthogy ilyen idealizált együttélés a társadalomban sehol sem állhat elő, társadalmi problémák keletkeznek.

Az élet sok változatot mutat, azért nincs az a fejlett és tökéletes államberendezkedés, mely minden szociális problémának tudatos megelőzését biztosítaná. Tehát szociális baj, társadalmi kollízió jelentkezik, amelynek megoldásával kell foglalkozni.

A szociális problémák keletkezése. A szociális problémák megoldása teszi szükségessé a problémák keletkezésének vizsgálatát. Vizsgálódás nélkül nem lehet helyesen alkalmazni a szociális jogszabályokat. A szociális közigazgatás feladata elsősorban arra irányul, hogy a problémák megoldását gyökeresen végezze. A problémák vizsgálata nélkül ezt a munkát elvégezni nem lehet, következtésképp a közigazgatás legfeljebb csak a tüneti kezelés stádiumáig jut el, de nem tölti be azt a feladatot, rendeltetést, amelyre hivatva van. Ismerni kell azt az okot, amely a problémákat létrehozta. Pl. egy elhagyott, züllésnek indult gyermek esetében a kérdések egész sora merül fel. Mi okozta a züllést, konstitucionális adottság, veleszületett hajlam, vagy egyéb olyan fogyatékoság következményeképpen jelentkezik, amit időben el lehetett volna háritani. A szociális probléma keletkezésének hátterét kell megismerni, kikutatni, hogy a jogszabály alkalmazás és a rendelkezésre álló anyagi javak teljes mértékben érvényesítsék hatásukat.

A keletkezés vizsgálata az előidéző okok területéről indulhat ki és feleletet kell találni arra, hogy a probléma miért keletkezett. A vizsgálódás során feleletet talál arra, a másik kérdésre is, amely közelebbről jelöli meg azt a helyet, – lelki gazdasági, rendszerbeli területet, – ahonnan a szociális probléma elindult. Mert csak ennek a vizsgálata adja meg a lehetőséget és módot arra, hogy a probléma útjának ágy elemmel kísérésével a gyógyeszer alkalmazásánál a legmegfelelőbb eszközt igénybevehetővé tegye.

Az az út, amelyen a szociális problémák haladnak, különböző szélességet és a problémák fejlődése különböző gyorsaságot mutat. Látni kell, hogy az egyéneknél felmerülő azonos szükségleti hiányok miképpen hozzák össze őket egy tovahömpölygő

tömeggé és látni kell, hogy a haladás üteme milyen sebességű és ezen a réven miképpen egyesülnek az azonos hiányokat szenvedő egyesek tömegekké, s az egyesben, valamint a tömegben milyen lelki folyamat, életmegnyilvánulások keletkeznek ennek következtében. Ismerni kell azokat az áldozatokat, nélkülözéseket, amelyek a hiányok kielégíthetlensége következtében az élet töréseit előidézik.

A szociális problémák vizsgálatának meg kell állapítania, hogy a problémák következményei hogyan alakulnak ki és mennyiben fognak jelentkezni. Minden probléma egy összeütközés következménye. Minden probléma harmonikus életfolyamat megzavarását jelenti és minden harmóniának a megbontása következményeket von maga után. A következmények lemerése a szociális közigazgatás alkalmazásában az a nagy feladat, amely a közigazgatás dinamizmusát meghatározza. Ha az eljáró közigazgatási közeg, rendelkezik azzal a felkészültséggel, „hogy a problémák vizsgálati anyagából a következményeket le tudja mérni, intézkedéseiben jelentkezni fog a megelőzés, a következmények elhárítására való törekvés. Az ilyen irányú közigazgatási intézkedés magán viseli a lüktető élethez való alkalmazkodás minden ismertető jelét, e nélkül a közigazgatás száraz, rideg eszköz. A közigazgatást ez a dinamizmus emeli arra a magaslatra, amelyet az államhatalom gyakorlása, a közösség érdekei, a nemzet egyetemes szempontjai megkívánnak. E nélkül rideg végrehajtó eszköz marad, minden tartalom, magasabb cél és rendeltetés nélkül. Ez a pozitív munkának az előfeltétele.

A következmények lemerése az alkalmazó közigazgatást abba a helyzetbe hozza, hogy megállapíthatja előre azt a területet, amelyen a problémák hatásukat érzetik. Egészen más eszközt kell alkalmaznia a közigazgatásnak, ha azt látja, hogy egy megindult probléma következményeképpen a társadalomnak egy nagyobb rétege kerül kritikus helyzetbe, mint abban az esetben, hogyha csak keveseket érint. Másképp kell intézkedni, hogyha ellenálló erővel rendelkező csoportok, vagy társadalmi rétegekből indul ki a probléma és ugyanilyen összetételű területen érezteti a hatását, mintha az erősnek a magatartása érinti a széles rétegben elhelyezkedő gyengéket.

A szociális közigazgatásnak a problémák megoldása szolgálatában tehát nagy vizsgálódási területet kell alaposan áttanulmányoznia. Minél több a probléma, annál szövevényesebb a vizsgálódás. A vizsgálódás pedig széleskörű felkészültséget igényel. A szociális közigazgatás éppen ezért tartozik a legnehezebb feladatok közé. Csak a teljes felkészültség menti meg az útvesztőkbe tévedéstől és attól, hogy az alkalmazott szociális közigazgatás során az igazi iránytól eltérve karitatív munkát végezzen.

A szociális problémák megoldása. Szociális adatgyűjtés. A szociális problémák keletkezésének és következményének feltárásával a problémák megoldásának előkészítő munkálatai veszik kezdetüket. Az első feladat a szociális adatgyűjtés. A módszeres szociális közigazgatás adatgyűjtése „természetszerűleg nem térhet el attól az iránytól, amelyet a nemzet egyetemes érdeke parancsolólag ír elő. A nemzeti társadalom sok kis részre oszlik, amelyek különböző síkon helyezkednek el. Mindegyik résznek megvan a maga külön problémája és a többiekkel azonos szükséglete. Az adatgyűjtés nem hagyhatja figyelmen kívül azokat a következményeket, amelyeket részproblémák és az összesség problémái okoznak. A problémákat abból a szempontból kell vizsgálni, hogy a nemzeti élet egészét milyen módon befolyásolhatják és milyen következményeket okoznak. A népesedés kérdéseivel kapcsolatos anyagot, mint a nemzetet legközvetlenebbül érintő részt kell tehát elsősorban vizsgálat tárgyává tenni.

A népesedésre vonatkozó adatgyűjtésen kívül a vizsgálatnak ki kell terjednie az

életkor szerint csoportosított adatok összegyűjtésére. Minden életkornak megvannak a maga problémái. A magzatnak éppenúgy, mint a munkából kidőlt magatehetetlen öregnek. A magzat sorsa nagy részben az anyaméhben dől el. Ha az anya éhez, a magzat is legyengül. A falu halotti anyakönyvei mutatják ennek a tételnek igazságát. Azokon a területeken, ahol az anya rosszul táplált, a veleszületett gyengeségben elhalt csecsemőknek esete sűrűn jelentkezik.

Az adatgyűjtés tárja fel a csecsemő korának a problémáit. Csak ezeknek az adatoknak a birtokában hívhatók életre azok az intézkedések, intézmények, amelyek védelemben részesítik és a nemzeti erőnek ezen gyengítési felületét megszüntetik. Megvannak a problémák az óvodások és iskoláskorú gyermekeknél is. Külön területet kell a vizsgálódásnak felölelnie, ha az ifjúsági problémák helyes megoldásához akar nyúlni. A felnőttek problémái a különböző rétegződésekben ugyancsak feltárhatók. A munkanélküliség betegség, keresetképtelenség stb. a nagy problémacsoportok, amelyeken belül még további divergálódást mutat az adatgyűjtés. Problémát jelentenek a munkából kiesett öregek, akik nem tudnak dolgozni és ennek következtében létfenntartásuk veszélybe kerül. Az életkor megbecsülése maga után vonja az elöregedettek ellátását, mert e nélkül a társadalmi biztonság hiánya áll elő.

A szociális adatgyűjtésnek azonban nemcsak az életkorok, hanem a társadalmi rétegek külön problémáira is ki kell terjednie. A legsúlyosabb problémák a legalsó társadalmi rétegekben keletkeznek. A tanult és tanulatlan munkások, napszámosok, ipari és mezőgazdasági munkások, társadalmi és gazdasági viszonyaiban nagy különbségek vannak. Mindegyik munkásrétegnek megvannak a maga sajátosságai, amelyeknek figyelembevétele a közigazgatás intézkedéseinél közmegnyugvást keltő intézkedéseknek képezi alapját.

A munkások sorában is különbséget lehet tenni a szerint, hogy némi ingatlannal rendelkeznek-e, vagy pedig teljesen nincstelenek. Más kilátásokkal lehet felvenni a küzdelmet a szociális problémákkal azon a területen, ahol a gazdasági alapozottsághoz megvan a lehetőség és más eszközökkel kell küzdeni ott, ahol ilyen lehetőségek nincsenek.

Megvannak a szociális problémái a törpebirtokosoknak, akik apró földjeik tulajdonában kellő gazdasági szaktudás és forgótőke nélkül a legsúlyosabb nélkülözéseknek vannak kitéve.

A kisbirtokosok problémáinak egész sorát mutatja az élet. Önhibájukon kívül a folyton komplikálódó társadalmi, gazdasági élet szövevényeiben fennakadtak és ezért kerültek olyan helyzetbe, hogy a létfenntartásuk veszélybe került.

Még a jómódú gazdák sem mentesek a szociális problémáktól. Pénzbőség idején különböző hatások érvényesültek, melyek miatt birtokukat megterhelték. Ebben a társadalmi rétegződésben súlyos szociális problémák fejlődtek ki a régi életmódtól való elszakadás következtében. Az importált szokások, túlméretezett igények olyan helyzetet teremtettek, amelyek az anyagi leromlást, tönkremenést idézték elő.

A szociális problémák megoldása terén a középbirtokosság sem helyezhető az adatgyűjtés területén kívül. A középbirtokosok gazdasági magatartása, birtokuk művelése, sorsuk mikénti alakulásán kívül annak a sok munkásnak a létérdekeit is befolyásolja, akiknek megélhetését a középbirtokok biztosítják. Nem lehet közömbös tehát a közigazgatás szempontjából, hogy a gazdálkodás milyen ütemben folyik. Minél belterjesebb a gazdálkodás, annál több embernek ad munkát és megélhetést. A gazdálkodási mód nem

függhet a birtokos tetszésétől, mert a gazdálkodással kapcsolatban álló népréteg sorsa, megélhetése, életnívója függ tőle.

Az iparosság a nemzeti közösség egyik fontos alkotó eleme. A mezőgazdaság megtermeli, az ipar feldolgozza a nyers terményeket. Az ipari termelés zavartalan folyamatát tehát biztosítani kell. Az iparból élő népesség problémáit a tanonctól kezdve a segéden át az önálló iparosokig gondos vizsgálat tárgyává kell tenni. A közigazgatás csak akkor tudja hivatását betölteni, ha a mezőgazdasági és ipari termelés összhangját biztosíthatja.

A termelt nyersanyag, az ipari feldolgozás és a fogyasztás nagyon ritka esetben kapcsolódnak közvetlenül egymáshoz. Közvetítőre van szükség, ezt a közvetítést végzi a kereskedelem. A kereskedelemnek magatartása a szociális problémák sorát idézheti elő, illetőleg helyes mederben tartása megelőzésének lehet eszköze. A szociális problémák szempontjából közvetítő kereskedelemnek működése fontos adatgyűjtési terület. Elfajulása nemcsak elszigetelt szociális kérdéseket vethet felszínre, hanem egy szélesebb vidéket állíthat a legsúlyosabb válságok elé.

A társadalmi rétegződés szerint való adatgyűjtés során nem mellőzhető az értelmiségi osztályok területéről szerzett adatgyűjtés. Az intellektuális rétegek életszínvonalá, erkölcsi felfogása, gondolkodásmódja határozza meg a nemzet fejlődési irányát. Az intellektuális réteg végzi mindazt a szellemi munkát, amely a nemzet fenntartására irányul. Közigazgatáson kívül ez a réteg látja el az összes állami funkciókat. Az intellektuális réteg súlyos gazdasági áldozatok árán fejlődött ki, ennek a rétegnek hivatása, hogy a magasabb életnívó, magasabb kultúra fejlesztését biztosítsa oly módon, hogy az általa elért társadalmi réteg magasságából kiépítse a következő generációt. Ennek a rétegnek etikai felfogása és magatartása határozza meg az egész nemzet magatartását, mert a nemzetet vezetik és jó vagy rossz tulajdonságaikat a mögöttük álló tömeg átveszi.

Az adatgyűjtés nem nélkülözheti a gazdasági erő szerinti vizsgálatot. Ezen a területen a nagygazdaságok, gyáripar, pénzügyintézetek és szövetkezetek működése és a felmerülő szociális problémák között kell a kapcsolatot megtalálni.

Az intenzíven művelt nagybirtok sok munkaerőt igényel. Az igénybevett munkaerők megélhetését a gazdaságokban fizetett munkabérek befolyásolják. A nagygazdaság lehet a vidéknek áldása és lehet átka. A vizsgálódás, a szociális adatgyűjtés ezeknek a körülményeknek vizsgálatát nem nélkülözheti.

A gyáriparban a munkabérek, munkaviszonyok, az előállítási és eladási ár közötti különbség befolyásolja széles néprétegek életszínvonalát. A gyár leállítása tömegeket tehet kenyértelessé. Gyáralapítás és egészséges üzemvitel nagy tömegeket juttathat kenyérhez.

A pénzügyintézetek működése a társadalmi problémák sorát idézheti elő. A mohó pénzszerzés a lakosság tömegét juttathatja nincstelenségre, minek a magas kamat, a pénzkínálat, sok káros kinövés lehet előidézője. A szociális közigazgatás nem hagyhatja figyelmen kívül ezt a területet, mikor a szociális problémák tervszerű megoldását akarja biztosítani.

A szövetkezetek a lakosság boldogulását, a termelési rendszerek javítását, az értékesítés biztosítását láthatnák el és így fokozhatnák a gazdáknak, a termelőknek jólétét. Ha azonban a szövetkezet is – mint nagy forgótökével rendelkező alakulat – inkább csak kereskedelmi vállalkozói tevékenységet fejt ki és nem az egyesek anyagi erejének összehozásával alakult szövetkezet, hanem közpénz felhasználásával alakult

szövetkezet formájában követi a magánkereskedelmet, ugyanazt a hibát követi el, mint a magánkereskedelem.

A szociális problémák megoldásának eszközei. Organizáció. A szociális problémák megoldása feltételezi a szociális adatgyűjtést. Az adatok birtokában módszeres megoldást csak megfelelő szervezettség és szervezet birtokában lehet biztosítani. Az élet vizsgálata azt mutatja, hogy egyes problémáknak nagy gonddal kiépített szervezete van, de hiányzik az a szervezettség, amely a részmegoldásokat összhangba hozza. Ezidőszent a szociális problémák megoldásának központi irányító szervezete nincs. A kormányzatban is megszűnnek az ügykörök. Eredményképpen az egymásnak ellentmondó rendelkezések, intézkedések a meglévő zavart még csak növelik, illetőleg a problémák megoldására irányuló állami akaratot közömbösítik. Előfeltétele az összhangnak a szociális közigazgatás megszervezése. A szociális közigazgatás, mint tengely van hivatva biztosítani és összhangba hozni az egyház és az állam szociális munkáját.

a) Az egyház szociális munkájának megszervezése.

Az egyház foglalkozott szociális problémákkal, nem egy esetben az államhatalom ezek megoldását teljesen átengedte. Az egyháznak klerikus és laikus tagjai vannak. A vezetéket a klerikusok intézik, ezek szociális feladatuk megoldására segédszervekkel rendelkeznek. A laikus elemek részben az egyházközségek szociális munkájában, részben mint karitatív vagy speciális szociális feladatokra alakult egyházi jellegű szervezetekben fejtik ki működésüket és főképpen a szociális munka keretébe tartozó karitászt részét látják el.

Részleges feladatokat látnak el a hitbuzgalmi egyesületek, amelyek a vallási kötelességek teljesítésén túlmenőleg a felbarati szeretet tényleges gyakorlásával veszik ki részüket a szociális problémák megoldásából. Az egyházi szociális munka rendkívül nagy anyagi és erkölcsi erőt jelent, amelynek az állami szociális munkába való szerves bekapcsolódása hatóképességét megsokszorozná. Így a feladatoknak kis részét öleli fel, ismétlések állanak elő mind a segélyezés, mind a munka terén és bizonytalan a hatóereje.

b) A társadalom szociális munkájának megszervezése.

Az egyházakkal párhuzamosan a társadalmi egyesületek szociális munkája egyik erőtényezője a problémák megoldásának. A társadalmi egyesületek között vannak közvetlen szociális munkára vállalkozó egyesületek és vannak közvetett szociális célok szolgálatába állított egyesületek. Társadalmi egyesületeknek sora – a kiházasítási egyesületektől kezdve a temetkezési egyesületig – vállalkozik szociális problémák megoldására. Még a kultúregyesületek is a szociális problémák megoldása útját egyengetik, mert olyan ismereteket nyújtanak, amelyek birtokában az érdekelt egyének, vagy néprétegek meglévő bajain segíthetnek. A társadalmi egyesületek munkában és anyagban nagy erőt jelentenek. Szerves bekapcsolódásuk, rendszeres munkaütem diktálása esetén a munka nagy területen érvényesülne.

Az egyesületekben levezetésre kerülő szociális problémák mellett nem hagyható figyelmen kívül a teljesen szervezetlenül folyó egyéni szociális munka. Ennek megjelenési formája a jótékonykodás és az alkalmi adakozás.

A magánosok szervezetlen szociális adakozása hozzávetőleges becslés szerint meghaladja azt az összeget, amelyet az egyházi és társadalmi egyesületek nyújtanak. A mai adottságok között ez az erő nem hagyható figyelmen kívül és szerves bekapcsolása, rendszerezése a szociális közigazgatásnak elsősorú feladata.

Az egyesítésnek különféle akadályai vannak, ezek elsősorban személyi okok. A társadalmi munka terén nagyfokban érvényesül az amatőr befolyás és hiányzanak

azok az intézetek, intézmények, amelyek a felkészületlen amatőr egyházi, társadalmi munkát a szociális feladatok megoldásának tudatos tényezőjévé tennék.

c) A szociális közigazgatás megszervezése.

Az egyházak és a társadalom szociális szervezeteit a speciálisan megszervezett közigazgatás foglalhatja össze. A szociális közigazgatás megszervezéséhez a magyar tradíció, a magyar jogi élet során kifejlődött mai közigazgatási rendszer alkalmas. Bizonyos módosítások a változó viszonyoknak megfelelőleg azonban indokoltak.

A közigazgatási egységek, amelyeken keresztül az állami akarat érvényesül, a község, járás, megyei város, vármegyei törvényhatóság és törvényhatósági jogú város. A kormányrendeleteket, törvényeket a megyei, illetőleg a törvényhatósági jogú városokban a polgármester hajtja végre. Az alispán a törvényeket, rendeleteket a községekkel a járások útján hajtja végre.

A szociális közigazgatás a legkisebb közigazgatási egységekben, a községekben valósítandó meg. A kiadott jogszabályok végrehajtása a községekben érvényesíti formáló hatását. A községek, mint autonómiák, bizonyos keretek között saját ügyeiket önmaguk rendezhetik. A hatáskörükön kívül álló ügyek, feladatok megoldására javaslatot tehetnek. Az államhatalom szempontjából ezek a jogalkotásnak a legértékesebb részét képezik, mert alulról indulnak ki, az ott jelentkezett szükségleteket foglalják össze és a szükségletek megoldására tett előterjesztések kétségtelenül a legcélravezetőbbek. A községek előterjesztéseit a vármegyéken keresztül tehetik meg. A községet a képviselőtestület vezeti. A község élén a bíró áll, a jegyző formába önti a képviselőtestület határozatát és közli, magyarázza feletteseitől érkezett rendeleteket. A bírót, a tisztviselőket és mindazokat, akik a községi közigazgatást végzik, a községi képviselőtestület választja. A helyi szükségletekhez képest a községekben a képviselőtestületeken kívül még különböző bizottságok is vannak, pl. a kolduskérdéssel kapcsolatosan kiadott belügyminiszteri rendelet értelmében szegényügyi bizottságot minden községben meg kell szervezni és ott, ahol szükség van rá, inségenyhítési bizottságot is kell alakítani.

A szociális közigazgatás terén a javaslatkészítésnek szélesebb területre kiterjedő jogköre a törvényhatóságnak van. A törvényhatóságok autonóm szervezete a közgyűlés, amely a szociális feladatok ellátására különböző albizottságot küld ki, így inségenyhítési, közjóléti albizottságot. Ezek a bizottságok jogosultak javaslatokat terjesztetni a közgyűlés elé. A törvényhatóság a javaslatot elfogadhatja, elvetheti, vagy módosításokat eszközölhet rajta. A javaslat lehet szabályrendelet, vagy felirat. Szabályrendelettel a törvényhatóság hatáskörébe tartozó helyi feladatok megoldását határozza el, felirattal a hatáskörén- kívül eső helyzetnek kormány hatósági rendelettel való szabályozását kérheti.

A közigazgatás lassan mozgó gépezet. Ezidőszerint túlteng a bürokrácia. Az intézkedések lassúsága miatt nem érvényesülnek olyan fokban, mint azt a szükségletek indokolnák és emiatt a lakosságnak nincs hozzá bizalma. A felülről leadott rendelkezésekkel szemben tartózkodó magatartást tanúsít a lakosság és ez adja magyarázatát, hogy a legjobb szándékú intézkedések sem tudnak olyan mértékben érvényesülni, mint azt a szükségletek indokolnák. Együttvéve a lassúság és a felülről kiadott rendelkezések végrehajtása azzal magyarázható, hogy az alulról megindított javaslatok elfogadása és gyakorlati alkalmazása kevésbé érvényesül.

Végrehajtás. A végrehajtásra váró szociális feladatok öt nagy csoportba sorozhatók. Éspedig: általános védelmi csoportba (ide tartoznak a népesedési kérdések, inségenyhítés); munkásvédelmi csoportra, kisexisztenciák védelmére, egészségvédelemre és népművelésre. A végrehajtásra váró feladatok megoldása elengedhetetlenné teszi az alkalmas organizáció kiépítését. Nincs a közigazgatásban a jegyzőn kívül olyan szerv, amely a községig elér és speciálisan a szociális feladatok igazgatását végezné. Kivételt az egészségvédelem képez. A közigazgatás keretébe szervesen beillesztett tisztii orvosi rendszer és ahhoz kapcsolódó egészségvédelmi szervezet eljut a faluba az egyénhez. Az egészségvédelem azonban a végrehajtásra váró problémáknak csak egy kisebb csoportja a szociális munka számos egyéb feladata mellett. Megvannak az egyes részfeladatok szolgálatába állított szervek, így a csecsemővédelemnek az állami gyermekvédelemnek megvan a szerve, ezek még külföldi viszonylatban is helytállók, sőt versenyképes berendezésűek, azonban csak részfeladatokat látnak el. Valamennyi szociális problémát átfogó szociális közigazgatási szervezet nincs.

A szociális problémák sikeres megoldása a nemzeti élet megerősödésének olyan fontos feladata, amelyeket bürokratikus szempontok miatt elhanyagolni súlyos mulasztást jelent. A feltörő társadalmi igények, szükséglet kielégítésre vonatkozó törekvések egészséges irányú levezetése és kielégítése csak ennek a szervezetnek kiépítése révén képzelhető.

Együtműködés biztosítása. A szociális közigazgatásnak javasoló, kezdeményező és végrehajtó tevékenysége mellett az egyik legfontosabb feladata, hogy kiépítse az együtműködést az azonos célt szolgáló, vagy az egymás munkájának kiegészítésére hivatott hatósági és társadalmi szervek között. Számos olyan állami, közhatósági szervezet működik, amely a közjó szolgálatában egy-egy részfeladatot van hivatva teljesíteni. A jelenleg fennálló rendszerben egymás mellett, egymástól függetlenül és igen sok esetben egymás ellen fejtik ki működésüket, nincsenek tekintettel a korrelációkra, szükségletekre, az összes erők együtthatásaiból előálló eredményekre. Az együtműködés kiépítése nemcsak a speciális célokra életrehívott állami intézmények munkáját tenné belterjessé, hanem egyúttal megsokszorozná a munka hatáskörét és a rájuk fordított költséget a köz javára kamatoztatná. Szoros együtműködést kell kiépíteni a gazdasági felügyelő, tanfelügyelő, tisztii főorvos és a közigazgatás többi szervei között.

A szociális problémák megoldásának eszközei között szerepelnek az organizáció mellett a közigazgatási jogszabályok, amelyeknek ismertetése az első részben az anyagi jog keretében történt.

Morális eszközök. A megoldás eszközei közé tartoznak a morális eszközök. Ezek a felebaráti szeretet, társadalmi szolidaritás, nemzeti öntudat, faluközösségi öntudat és osztályöntudat. A szociális közigazgatás az a munkaterület, ahol a rideg jog érvényesülése mellett a felebaráti szeretetnek is fontos szerepe van. Azok az egyének, néprétegek, amelyeket a szociális probléma érint, a rideg jogalkalmazáson túlmenőleg igényelik a részvétet, amelyet a szeretetnek kell átszőni. Aki fel tudja kelteni azt az érzést, hogy embert lát és nélkülözőben, aki megérti helyzetének nehézségét, az még akkor is megnyugtatólag működik közre, amikor kérés, problémát megoldani nem tud. A szociális közigazgatásban közreműködő személyek nem lehetnek egyszerű állami akarat-végrehajtók, hanem azon túlmenőleg, érző és részvéttel, szennettel, áldozatkészséggel teltett embereknek kell lenniök. Csak az a közigazgatási ember tudja

a felebaráti szeretet gyakorlását követni, aki ennek a szükségességéről megvan győződve, és aki azt valóban gyakorolja.

A felebaráti szeretet mellett a szociális problémák megoldásának van egy másik erős morális fegyvere, a társadalmi szolidaritás, amely régi faji adottság, s amely csupán az utolsó idők individuális – liberális behatása folytán vesztett erejéből. A társadalmi szolidaritás a felsőbb réteghez tartozó embert közel hozza az alsóbb rétegekben elhelyezkedett emberekhez, a tőkést arra készíti, hogy jövedelmének egyik jelentős tényezőjét, a munkást megfelelőbb kenyérkeresethez juttassa. A földbirtokost arra készíti, hogy cselédjének, munkásának azzal ismerje el jövedelmének létrehozásában való közreműködését, hogy emberhez méltó megélhetést biztosít nemcsak azért, mert a munka eredményének jelentős tényezője, nemcsak azért, mert a munkásban embertársát és felebarátját látja, hanem főképp azért, mert a munkás annak a nemzetnek olyan teljesjogú tagja, mint a munkaadó.

A társadalmi szolidaritás lemondást igényel. A társadalmi szolidaritás a társadalmi igazság követelménye, mely parancsolólag követeli az ember számára az őt megillető életet. A társadalmi szolidaritást ki kell termelni. Minthogy a társadalmi szolidaritás az állami élet megerősítését szolgálja, a közigazgatásnak a szolidaritás kiépítéséhez jelentős erővel kell részben kezdeményezni, részben fenntartólag közreműködni. Azokat a faktorokat (egyházakat, társadalmi egyesületeket) az államgépezetnek kell állandóan cselekvésre ösztönözni, hogy a szolidaritás érzését felkeltsék és azt neveljék.

A nemzeti öntudat szociális hatóerő is és a társadalmi élet kialakító tényezője. A nemzeti öntudat parancsolólag írja elő, hogy mindazok, akik erősebbek, akik jobb sorsban élnek, tevélegesen működjenek közre a gyengébb, elesett, de a nemzeti közösséghez tartozó egyén emberi életszínvonalon tartásához. A nemzeti öntudatnak oda kell terjednie, hogy szégyeljen minden nyomort. Csak a nemzeti öntudat biztosíthatja tagjait az olyan eltévelyedésektől, amelyek pl. a cigányokkal vagy alsóbbrendű fajokkal való összekeveredés képét mutatja. A nemzeti öntudat kialakítása nem sorozható kizárólag az irodalom terére és nem lehet kizárólag csak az iskolai oktatás és nevelés anyaga. Nemzeti öntudat ébrentartása és felette való örökös éppén olyan közigazgatási feladat, mint a nincsteléneknek, az éhezőknek az ellátása.

A falvak egy részének megvan a maga különleges adottsága. A faluközösség! öntudat a falu életének olyan erőtenyezője lehet, amely az államhatalom szempontjából könnyűvé teszi a legsúlyosabb szociális problémák megoldását. A falu, mint egy nagy család, különleges fekvésénél, adottságainál, viszonyainál fogva egyénileg teendő vizsgálat tárgyává. Minden falunak megvan a maga lelkesége, amely hosszú idők folyamán alakult ki, ennek megvannak a szép, vagy elfajult szokásai. A szociális közigazgatásnak az a feladata, hogy megállapítsa, miképpen lehetne a szépet gyümölcsözővé tenni, az elfajultat, hogyan lehetne megnemesíteni és a közigazgatási célok megvalósításának szolgálatába állítani. A faluközösségi öntudat kialakítása szintén beletartozik a közigazgatási feladatok közé.

A különböző társadalmi rétegeknek, osztályoknak – intelligenciának, katonának, munkásoknak stb. – megvan a saját kialakult felfogásuk, osztály öntudatuk. Az osztályöntudat erőforrást jelenthet a szociális problémák megoldásában. Ha az osztályöntudat helyes irányítása a magasabb osztályoknak a gyengén való segítséget, mint az osztályöntudatnak egyik kellékét állítaná be a szociális feladatok megoldásába, az egyik leg-erősebb társadalmi és szellemi kialakító tényezője volna közéletünknek.

Összefoglalva azokat a feladatokat, amelyek a morális eszközök keretébe tartoznak, azoknak a gyakorlati megoldására ugyancsak a közigazgatás volna hivatva. A közigazgatásnak kellene kijelölni az irányt, meghatározni a munkatömegnek azt a szektorát, amelyet vállalni kellene azoknak, akik a morális eszközök birtokában gyakorolhatják a felebaráti szeretet, társadalmi szolidaritás, nemzeti öntudat, faluközösségi öntudat és osztályöntudat útján azokat az eszméket, amelyeket egyénenkint, csoportokban kisebb-nagyobb közületekben vállalnak.

Ismeretek, oktatás, az organizáció mellett a szociális problémák megoldásának eszközeit képezik a szociális ismeretek. Szociális ismeretekre elsősorban azoknak van szükségük, akik a szociális feladatok megoldására vannak hivatva, de szükségük van szociális tudásra azoknak is, akiket a szociális problémák érintenek. Sok szó esik a szociális problémákról, de annál kevesebb történik a szociális kultúra emelése érdekében. A magyar vezetőtársadalomnak széles rétege – lehet állítani legnagyobb része – alig rendelkezik szociális ismeretekkel. Az iskolák oktatási rendszere az individuális-liberális világrend bélyegét viseli magán, amely az egyént állította az érdeklődés központjába és nem törődött a közösséggel. A szociális kultúra megadja a lehetőséget arra, hogy az egyéni érdekek a közösség érdekei alá rendeltessenek. Sem a középiskolákban, sem azokban a szakiskolákban, amelyek közvetlenül az élet számára képeznek embereket, nem nyújtanak kellő szociális ismereteket. Ahhoz pedig, hogy a szociális problémák gyakorlati megoldásába miképpen kapcsolódjanak bele, még távolról sem nyújtanak még csak tájékoztatást sem. Pedig a szociális ismeretek, főképpen azoknak a gyakorlati alkalmazása érték szempontjából majdnem azonos a ténylegesen kiadott anyagi segítséggel.

A szociális kultúra pótlására sürgősen szükség van mind az intelligencia, mind a nép számára. Az előítéletek egész tömegével áll szemben a szociális munka és hatástalanítja a legjobb szándékkal, legőszintébb akarattal tett intézkedéseket.

Az általános szociális kultúra mellett szükségük van azoknak, akik a szociális problémák megoldására vannak hivatva, a társadalmi szerkezet beható ismeretére. A társadalom bonyolult szerkezete számtalan változatot mutat. Ha felmerült egy konkrét szociális probléma, kétséget kizáró módon fel kell ismerni, hogy a társadalmi szerkezet milyen működési hibájából ered. Ezt pedig csak a társadalmi szerkezet térkép-ismerete, térkép-olvasás birtokában lehet eszközölni.

A társadalmi problémák megoldásának keretében az általános gazdasági ismeretek birtokában kell lennie a szociális közigazgatás végrehajtójának. A nép érdekében kihasználható lehetőségek, termelvények értékesítését, gazdasági önszegélyek útját kell kijelölnie. Kis belsőségek kihasználásának módjait – a család szükségletei céljából – elméletileg és gyakorlatilag művelni kell.

Az országban jelentkező szociális problémák jelentékeny része a gazdasági ismeretek hiányára vezethető vissza. Ezt a tényt igazolják a földreform során kiadott birtokok és az azokba behelyezett földművesek sorsa. A gazdasági ismeretekkel nem rendelkező egyének külterjes művelési módja mellett a rendelkezésre álló föld nem biztosítja a megélhetést. Megfelelő ismeretek birtokában e birtokegység emberi megélhetést biztosított volna. Szociális közigazgatás esetén ilyen kirívó példák nem követelnék a reformot. A közigazgatás a jelenlegi rendszerében ezekkel a feladatokkal természetesen nem foglalkozhatott, de felkészültsége sincs arra, hogy a termelés, értékesítés eszközeinek igénybevételével a kis és egymagukban gyenge egységeknek szövetkezetbe tömörítéseivel az erőket fokozza és a problémákat kiküszöbölje.

A problémák megoldásához nélkülözhetetlen ismeretanyag, a szociális szakismeret elengedhetetlen. A szociális szakismereteknek a speciális magyar viszonyokhoz kell igazodniuk. Nem applikálhatók külföldi rendszerek. A néplélekhez kell igazodnia minden szociális munkának, mely különbözik a szerint, hogy falusi nincstelen, falusi házas-telkes, városi proletár vagy ipari munkás stb. Az alkalmazkodás biztosítja a hatóerejét, ehhez pedig a szakismeretek elengedhetetlenül szükségesek.

A szociális szakismereteknek ki kell terjedniük a szociális munka egész területére. Az alkalmazó közegnek a szociális segítség lehetőségeit ismernie kell. Ha nem tudja eljuttatni a rászorulókat azokhoz az intézményekhez, amelyek védelembe veszik, a tehetetlenség látszatát váltja ki. A tehetetlenség a nép szemében igazságtalansággá alakul, mely a bizalmatlanságnak képezi alapját.

Szakismeretekre azért is szükség van, hogy a népet az államhatalom által életrehívott intézkedésekre, szervezetekre, intézményekre és azok igénybevételére meg lehessen tanítani. A szakismeretek hiánya adja magyarázatát, hogy számos olyan egészséges, a problémák megoldása szolgálatában teljes mértékben rendelkezésre álló intézmény kihasználatlanul marad, vagy rossz irányban használt intézménnyé válik.

Az ismeretek során nem nélkülözhető az emberismeret a szociális munka érdekében. Minden embernek megvan a maga egyénisége, az egyéniség megállapítására külön felkészültségre van szüksége annak, aki az emberrel foglalkozik. Az egyénhez alkalmazott segítségi mód különböző képet mutat. Megértő, alkalmazkodó, törekvő embert könnyebb áttemelni egy szociális krízisen, mint a rosszindulatú, emberi gyarlóságokkal terhelt egyént.

Az emberismeret mellett helyzetismeretre is szükség van. Az élet nem követik meg, minden órában más változatot tár fel. A szociális segítség is csak akkor érvényesül, ha a fennálló gazdasági lehetőségekhez alkalmazkodik. A legnagyobb hiba az egyéni megkülönböztetés nélküli, ún. tömegintézkedés. A szociális munka a tömegintézkedést kizárja. A helyzet diktálja a segítségi módot, aminek összhangba kell lennie az egyénnel és családjával. A szociális közgazgatásnak tehát az egyéni felépülő helyzethez igazodó munkán kell felépülnie.

Gazdasági eszközök. A szociális problémák megoldásának gazdasági eszközei: karitatív segélyezés, munkaalkalmak biztosítása, szövetkezetek létesítése, pénzintézetek, szövetkezetek működésének szabályozása. Ezek együtt alkotják a szociális gazdasági feladatot, amelynek keretébe tartoznak a munkaközvetítés, szabadidő felhasználás, telepítés, gazdálkodás, tagosítás, értékesítés, beszerzés, hitel, közlekedés.

Karitatív segélyezés. A karitatív segélyezést az egyházak, a társadalom és az egyéni adakozók gyakorolják. A szociális munkába a karitás visz lelki többletet. A szociális munka szépségét a karitás adja meg, ha abba szervesen kapcsolódik. A karitásnak nem is volna szabad túlmenni ezen a határon. A karitás pótolja azokat a hiányokat, amelyeket közhatósági szociális munka teljesíteni nem tud. Átfogó szociális közgazgatás csak a nagy hiányok pótlására képes és alkalmas, a részletek kiegészítése a karitás feladata. A szociális munka az élethez szükséges berendezést nyújtja, annak megszépítésére szükséges kellékeket a karitásnak kell szállítani. A karitásnak tehát ez a többlet, a kiegészítő szerep jut és hiba, ha ezen túlmenően szociális problémák megoldásának területeire téved. A karitásnak éppen elég nagy feladatkört biztosít a ráeső munkarész, hálás e feladat és a karitás természetéhez inkább igazodik, mert a nagy eszközök

mellett azok jó, kellemes használata a karítaszhoz fűzi a juttatottakat. A karitásznak tehát szorosan illeszkedni és alkalmazkodnia kell a szociális közgazgatáshoz.

Munkaalkalmak biztosítása. A szociális problémák levezetésének eszköze a kenyérkeresethez való juttatás. A legtöbb probléma az elsőrendű szükségletek kielégítésének hiányából keletkezik, amiket munkaalkalmakkal lehet áthidalni. A társasélet, az állami berendezkedés azt célozza, hogy a kereteiben elhelyezkedett egyének jóléte, megélhetése, fejlődése biztosított legyen. Mindazok a létesítmények tehát, amelyeket közület hív életre, ezeket a célokat kell szolgálni. Így alakul ki helyesen és hézagpótlóan a közmunkák rendszere. Az egyének és a helyzetek ismerete ad megfelelő alapot arra, hogy mind a községekben, mind a megyékben meghatározzák azokat a közmunkákat, amelyek a lakosság jólétét előmozdítják. A közmunkák irányítása tehát nem lehet öltetszerű, hanem igazodnia kell a felmerült szükségletekhez. Az így igazodó közmunkának meglesz a gazdasági kiegyenlítő hatása és megmentik a közületet, az államot, a társadalmat minden váratlanul jövő gazdasági krízis megrázkódtatásától.

Szövetkezetek és pénzüzetek. A szövetkezetek és pénzüzetek nagy szerepet tölthetnek be a szociális problémák megoldásában. A szövetkezet kisemberek tömörülése abból a célból, hogy az egyesítés létrehozza a nagyobb gazdasági erőt, amelynek segítségével meg tudnak valósítani olyan feladatokat, amelyekre egyébként tőkehiány miatt képtelenek lennének. A helyes és egészséges irányú szövetkezés mind a fogyasztás, mind az értékesítés terén gazdasági fellendüléshez juttatja azokat a kisembereket is, akik e nélkül gazdasági megerősödésük lehetőségének legkisebb reményét sem látnák.

A pénzüzetek működése a társadalmi helyzet kialakulásában előidézhetik a szociális problémákat, de a problémák megszüntetéséhez is segédkezet nyújthatnak. A kölcsönök kihelyezésénél szociális szempontok azt igényelnék, hogy ne a fedezet szolgáljon a kihelyezett kölcsön alapjául, hanem a gazdasági cél, amelynek szolgálatába akarja a kölcsönvevő a hitelt állítani.

A felesleges költekezés, olyan igények kielégítése, amelyek nem állanak szoros összefüggésben a gazdasági élet fokozásával, csak másodsorban és bizonyos feltételek mellett volnának folyósíthatók. Az államhatalom ilyen irányú beavatkozása még nem jelenti a magánjavak korlátozását és nem állana a haladás útjában, mindössze a szakadékba való zuhanás elé építene mentőkortlátot.

Munkaalkalmak közvetítése. A munkakereslet és munkakinálat egymásra találásának létrehozására hivatott szerv a munkaközvetítő. A jogszabályokban lefektetett eljárási mód és szervezet volna hivatva a kereslet és kínálat érdekeit kielégíteni. A szervezet és különösképpen a mezőgazdasági munkaközvetítés írott malaszt sorsára jutott. A munkaközvetítés kiépítése, mint a szociális munkatényező, rendkívül fontos, s annak olyan tartalmat, keretet és lehetőséget kell biztosítani, hogy hivatásának teljes mértékben megfelelhessen.

A szabadidő felhasználása. A szabadidő kérdése két vonatkozásban kerül előtérbe. Az egyik kérdés a munkaidő megállapítása, a másik az időjárás következtében évről-évre bekövetkező kényszermunkaszünetek következménye. A munkaviszonyok rendezése maga után vonja a szabadidő növekedését. A szabadidő felhasználásának ott van jelentősége, amikor a nélkülözhetetlen pihenési időn felül marad megfelelő szabadidő. A szabadidő kellő felhasználása két szempontból fontos. Az egyik egészségügyi vonatkozású testi-lelki felfrissülés szolgálatában áll. A rendes köznapi munkától eltérő, szórakozás-

szerű foglalkozást jelenti, amely lehet hasznothajtó és lehet improduktív, lehet ismeretterjesztő és lehet egyszerű szórakoztatás.

A másik irányú szabadidő felhasználás – amelynek jövedelemkiegészítő szerepe van – a saját háztartásban fellépett szükségletek kielégítése. A szociális problémák legnagyobb része az elsőrendű szükségletek kielégítésének hiányából áll elő. A szabadidőnek a helyes kihasználása, mint gazdasági lehetőség akkor jelentkezik, ha a szociális közigazgatás eszközöket bocsát a hiányok pótlására rendelkezésre, hogy azok segítségével rendes kereseti lehetőségek elégtelensége folytán előálló hiányokat pótolja.

A szabadidő felhasználásában nagy szerepet játszik a háziipar, a belsőségeknek kihasználása, az olyan gazdasági berendezkedés, amely nincsen nagyobb földterülethez kötve, illetőleg, amely a közterületek igénybevételével üzhető. A szabadidő felhasználás során előállíthatók a háziipar keretei között olyan cikkek, amelyek piaci értékesítése bevételt biztosít a háztartási szükségletek kielégítéséhez.

Telepítés. A nemzet politikájának egyik legfontosabb feladata a telepítés, egyben a szociális problémák megoldásának leghatásosabb eszköze. Népsűrűség és a termelési mód meghatározza a vidék lakosságának életszínvonalát. Ahol belterjes gazdálkodás folyik, ott nagyobb létszámú lakosság juthat megfelelő megélhetéshez. Külterjes gazdálkodás esetén a megélhetéshez nagyobb gazdasági egységekre van szükség. A belterjes gazdálkodásnak megvannak a talajban gyökerező előfeltételei. Olyan területen, ahol a föld hozadéka a talajviszonyok miatt nem fokozható, ott csak azt a lakoslétszámot kell meghagyni, amelynek megélhetését a területi viszonyok lehetővé teszik, viszont nem engedhető meg, hogy az olyan területen folytassanak külterjes gazdálkodást, ahol a talajviszonyok a belterjes gazdálkodást lehetővé teszik és így nagyobb számú lakosságnak biztosít megélhetést. Ezt az elrendezést a szociális közigazgatásnak kell végeznie és ehhez igénybe kell vennie mindazoknak a szerveknek közreműködését, amelyek közvetlenül vagy közvetve a lakosság helyes elrendezésében a néperő fokozását biztosíthatják. A telepítés nemzeti szempontok szem előtt tartásával bonyolítandó le. Az olyan vidéken, ahol a lakosság népesedési aránya csökkenő tendenciát mutat, fel kell frissíteni olyan odatelepített néprétegekkel, ahol a születések magas száma a népszaporodásnak erőtartalmát képezik.

Gazdálkodás. A gazdálkodás intenzitása az alkalmazott szociális közigazgatás kérdésével kapcsolatban ismételtelen felmerül. Jelentősége a lakosság színvonalának emelkedésében mutatkozik. Minél intenzívebb a gazdálkodás, annál kevésbé jelentkezik azok a hiánytünetek, amelyek a szociális problémákat előidéznek. A gazdálkodás irányítása éppen úgy közigazgatási feladat, mint a forgalom irányítása. Az élethez szükséges javak megszerzését gazdálkodás révén nyeri a lakosság, tehát mint a szociális helyzetnek kialakító tényezője, a gazdálkodás lényeges szerepet tölt be mind az állami, mind a társadalmi élet fejlesztésében.

Tagosítás. A belterjes gazdálkodásnak az egyik eszköze. A széttagolt apró földdarabok megművelése sok idővesztést és területi veszteséget jelent, ami mellett a szomszéd birtokon üzött termelési mód lényegesen befolyásolhatja a termelési eredményt. Termelési terv készítése tagosítás hiányában annál nehezebb, minél kisebb darabokra tagolódnak a birtokok. Tagosítatlan birtokegység mellett még a legkörültekintőbb gazdasági berendezkedés és a legjobban működő igazgatás mellett sem kerülhetők el a problémák. A tagosításnak, mint a szociális közigazgatás egyik jelentős feladatkörének társadalmi és gazdasági erőfokozó a hatása.

Értékesítés. A munka eredménye a javak előállításában jelentkezik. A munkának ellenértéke az előállított javak értékesítése után használható fel a szükségletek kielégítésére. Az előállított, megtermelt javak értékesítésének tehát a társadalmi helyzet kialakítása szempontjából ez a nagy jelentősége. Az előállításba fektetett munkaerő ellenértékét az értékesítés helyes megszervezése elengedhetetlenné teszi. A közigazgatásnak egyik igen jelentős feladatát képezi, hogy a gondozására bízott lakosság terméseredményeképpen jelentkező javak értékesítését biztosítsa, a helyes értékesítést elősegítse és a visszaéléseket megakadályozza.

A javak értékesítése a kereslet és kínálat kialakulásával van szoros összefüggésben. A kereslet kialakítását sok körülmény befolyásolja. A társadalom vezetésére hivatott egyének kötelessége nagyobb áttekintésük és ismeretük birtokában ezeket a lehetőségeket a nép java érdekében kihasználni. Nem engedhető meg, hogy a kereslet és kínálat szövevényeiben eligazodást néni találó kisember munkaeredményét a rossz értékesítés csökkentse.

Mindezekon felül az értékesítés megszervezése a teherbíróképesség emelése érdekében elengedhetetlen. A teherbíró képesség emelése olyan társadalmi terhek vállalását teszi lehetővé, amelyek a társadalom színvonalának fejlődését biztosíthatják. Azért van szükség arra, hogy az értékesítés lehetőségeivel számoló közigazgatás megszervezze mindazokat az intézményeket, létesítse azokat a berendezéseket (lásd közraktárak, értékesítő szövetkezetek), amelyek révén jobb értékesítési lehetőségeket a kisembereknek, a leggyengébb gazdasági egységeknek javára is biztosíthatják. A nagy gazdaságok, nagy tőkével rendelkező vállalatok vezetői a maguk legjobb értékesítési előfeltételeit megtalálják. Ugyanezeket az előfeltételeket kell biztosítani a támogatásra leginkább rászoruló kis egységeknek.

A hitel. A hitel rendeltetése a gazdasági megerősödés, termelés elősegítése. A hitelt, mint gazdaság termelőeszközt, a kisemberek részére is elérhetővé kell tenni. A hitel legsúlyosabb szociális problémák megoldója, vagy előidézője lehet. A hitel kérdésének rendezése főképp a pénzüintézeteken kívül eső hitelezőknek problémákat előidéző működésének meggátlása céljából elengedhetetlen. Az egyéni uzsora áldozatainak száma olyan széles népréteget érint, és olyan széleskörű problémák előidézését okozza, hogy azoknak megoldása a legsúlyosabb feladatot rójja az államhatalomra, mint a közigazgatásra.

A pénzüintézeti hitelek rendeltetéséről volt már szó. Az egyéni kishitelek, amelyek legnagyobb része biztosíték hiányában kikerül az ellenőrzés alatt álló pénzüintézetek keretéből, személyi hitelek címén egyéni hitelnyújtással nyernek kielégítést. A hitelező kockázata éppen a biztosíték hiánya miatt természetesen nagyobb és ezért a kockázatot a magas ellenszolgáltatással próbálja ellensúlyozni. Ennek eredményeképpen jelentkezik az uzsora, ami a kisexisztenciák tönkremenését okozza.

A kisemberek – jobbára napszámosok és nincstelenek – hitelszükségletének kielégítése elengedhetetlen szociális feladat, amelynek sürgős megoldása nemcsak a nép gazdasági színvonalának emelése, hanem a bizalom megmentése érdekében is elengedhetetlen.

A közigazgatás az államhatalom részéről nyújtott inségsegélyek és a „visszanem-térő” támogatás céljaira szolgáló összegekben megtalálja az ilyen hitelek kielégítéséhez szükséges forgótőkét. Csupán át kell rendeződni és a bürokratikus közigazgatás szövevényei közé be kell illeszteni a könnyebb, gyorsan működő gazdasági igazgatást is.

A közlekedési lehetőségek sem közömbösek a szociális kérdések megoldásánál. A jó utak a termékek értékesítését elősegítik. Viszont a járatlan utak a termelvényeket elzárják a piactól és az időjárás szeszélyének teszik ki az értékesítést. Minél jobban kiépített közlekedési lehetőségek állanak rendelkezésre, annál nagyobb lehetőség nyílik az értékesítésre, annál könnyebben talál piacot az előállított áru.

A szociális közigazgatás alkalmazásának vázlatos képe áttekintést ad arról a feladatról, amely az eljáró közigazgatásra hárul. A közigazgatási jog alkalmazása megállapíthatólag nagy hiányosságot mutat. Ezért azonban nem okolható, mert a szociális igazgatás az elmúlt idők felfogásában és szemléletében nem volt egyenlő rangú a közigazgatás többi ágával, mert ennek látható eredménye nem a határozatok írásbeli megszerkesztésében – rendelkező és indokolási részben – kifejezésre jutó juris prudentia érvényesülhetett, hanem az élet őrlő kövei között az élet ütemével és közvetlenül betűben kifejezésre nem jutó életviszonyok kialakítását kellett végeznie. A szociális közigazgatás természete kizárja az írásbeliséget és inkább a szervezésben, az intézmények létrehozásában jelentkezik a hatása. Az intézmények szervezése, életre hívása és működésbentartása nagyobb részben gazdasági irányú munka, amelynek természete ellentétben áll a kötöttséget jelentő bürokratikus formákkal. A közigazgatás irányítói pedig a bürokratikus formának adtak elsőbbséget. Ha a helyzet megváltozik és a centralizmus helyét a bürokratikus béklyótól felszabadított autonomikus közigazgatás váltja fel, s ebben a szociális közigazgatásnak az étellel való kapcsát a formalizmustól mentesítik, illetőleg megtalálják a módot, hogy a formalitások „scyllái és charybdisai” között hajótörés nélkül a szociális közigazgatás munkaterülete kiaknázhatóvá váljék, akkor megvalósul az államhatalom szándéka: az új magyar szociális közigazgatás.

Túlterjedne e vázlat keretén mindazoknak a hatósági intézményeknek, intézeteknek eljárási módjának ismertetése, amelyeket a szociális problémák megoldására az államhatalom életre hívott. Csupán felsorolásra nyílik mód és lehetőség.

A népesedés előmozdításával kapcsolatos intézmények: az Országos Földbirtokrendező Biróság, Lakásépítési Állandó Bizottság, Telepítési Alap, az Országos Földbirtokrendező Alap, Országos Munkásházépítési Alap, Országos Lakásépítési Hitel-szövetkezet, Falusi Kislakásépítő Szövetkezet, Kivándorlási Tanács és Visszavándorlókat Védő Iroda.

Az Anya- és csecsemővédelem szolgálatába állított intézetek és intézmények: Országos Stefánia Szövetség, állami bábaképző intézet, állami ápolónő- és védőnőképző intézet, tisztii főorvos, országos betegápolási alap, állami gyermekmenhely, elsőfokú közigazgatási hatóság, Országos Közegészségügyi Intézet, községi orvosi tanfolyam és vizsgabizottsága és kisdédováás mellé szervezett bölcsődék.

A kisdédováás intézményei: az óvodák, menedékházak, nyári menedékházak, gyermekjátzóterek, napközi otthonok, gyermeknyaraltató intézetek, az óvodák felügyelő bizottsága.

Az iskoláskorú gyermekek intézményei: elemi iskolák, testi fogyatékosok és szellemi fogyatékosok intézetei, iskolaorvos, hatósági orvos, Országos Közegészségügyi Intézet, Zöldkereszt szervezet, gyógypedagógiai és orvospszichológiai intézet, állami gyógypedagógiai nevelési és pályaválasztási tanácsadó, gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsa, gyógypedagógiai intézetek és kiségitő iskolák felügyelősége, siketnémak és hibásbeszédűek intézetei, kiségitő iskolák és gyengeelműjük szakoktatására létesített intézetek, országos testnevelési tanács, az iskolanővérek intézménye, állami gyer-

mekmenhely, hadiárva intézetek, nevelő és átmeneti otthonok, fiatalkorúak felügyelő hatósága.

Foglalkozást űző gyermekek védelmét ellátó intézetek: iparhatóság, iparfelügyelő, bányászgyermekeknél a bányakapitányság.

Tanoncvédelem eszközei: iparhatóság, ipartestület, pályaválasztási tanácsadó, Országos Társadalombiztosító Intézet.

A gyermek tartását és nevelését biztosító hatóságok: árvaszék, hatósági orvos.

Házasságon kívül született gyermekek védelmét ellátó szervek: árvaszék, Országos Stefánia Szövetség.

Az árvák védelmét ellátó hatósági szervek: árvaszék, hadiárva intézetek, árvaházak.

A züllésnek indult gyermekek védelmét ellátó szervek: fiatalkorúak felügyelő hatósága, fiatalkorúak országos fogháza, állami gyermekmenhely, az állami nevelő és átmeneti otthonok, fiatalkorúak bírósága.

A munkásvédelem eszközei: az iparhatóság, ipartestület, legkisebb munkabéretet megállapító bizottság, munkaidőt megállapító bizottság, iparfelügyelőség (bányamunkások védelmét intézi a bányakapitányság) Országos Társadalombiztosító Intézet, Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap, Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap, Csendőrlégénységi Betegsegélyezési Alap, Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, Államvasutak Betegségi Biztosító intézete, Közforgalmú Magánvasutak Biztosító Intézete, Posta Betegségi Biztosító Intézete, Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete, Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet, Dohányjövődék Országos Betegségi Biztosító Intézete, bányatárspénztárak, gyógyszerészek országos jóléti alapja.

Mezőgazdasági munkások védelmére hivatott szervek: közigazgatási hatóság, községi eljáróság, mezőgazdasági munkabérmegállapító bizottság, gazdasági felügyelőség, mezőgazdasági bizottság, Országos Gazdasági Munkáspénztár, Országos mezőgazdasági Biztosító Intézet, Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda, Mezőgazdasági Kamara, Mezőgazdasági Munkásjogvédő Központi Iroda, Országos Gazdasági Szociálpolitikai Tanács, Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet, ipari növénytermelést irányító bizottság, mezőgazdaság megsegítésére szolgáló bizottság, Országos Közgazdasági Alap, Magyar Mezőgazdasági Kiviteli Intézet, Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet. Gazdatanácsadó Állomás, Berettyóújfalu, gazdasági tanácsadó bizottságok, Országos Gazdasági Szakoktatási Tanács.

A munkásnők szociális védelmét ellátó szervek: iparhatóság, iparfelügyelők, rendőrhatalóság.

A munkásközvetítést ellátó szervek: hatósági munkaközvetítő hivatal, állami munkaközvetítő hivatal, országos munkaközvetítő tanács, hatósági munkaközvetítő mellé rendelt választmány, nemzetközi munkaügyi hivatal.

Ipari és kereskedelmi védelmet ellátó szervek: Iparosok Országos Központi Hitelszövetkezete, Országos Hitelügyi Tanács, Ipari Munkaszervező Intézet, Országos Iparügyi Tanács, Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács, kerületi iparfelügyelők. Ipartestületek Országos Központja, ipartestületek, kereskedelmi és iparkamarák, munkaügyi bíróságok, békéltető bizottságok, társadalombiztosítási bíróságok.

A gazdavédelmet ellátó szervek: gazdasági felügyelőség, földbirtokrendezés pénzügyi lebonyolítására alakult szövetkezet, földteherrendező országos bizottság, védett birtokok feletti felügyeletet gyakorló helyi bizottságok, Országos Földhitelinté-

zet, Országos Központi Hitelszövetkezet, Hitelintézetek Szövetkezete, háziipari kerületi felügyelőségek, országos selyemtenyészési felügyelőség, gyümölcsészeti felügyelőség, szőlészeti és borászati felügyelőség.

Különféle védelmet szolgáló intézmények: Szövetkezetek Országos Központi Hitelszövetkezete, Iparosok Országos Központi Hitelszövetkezete, az átképzés, állástalan értelmiségek kormánybiztossága, inségenyhítő bizottság, szegényügyi bizottságok, közjóléti bizottságok, közkórházak, elme- és ideggyógyintézetek, hadigondozó bizottságok, nemzeti munkavédelmi felügyelőség, társadalmi egészségügyi intézet és múzeum, egyetemi szociálpolitikai intézet, pályaudvari missziók, nemzetközi segítségnyújtó egyesületek.

Az intézmények együttesen adják a szociális közigazgatás alkalmazására hivatott szervezetet.

Összegezve a szociális közigazgatást kitevő anyagi és alaki jogi részt, le kell vonni a következtetést:

1. a magyar szociális közigazgatási rendszer alapja megvan, mert mind a vonatkozó jogszabályok, mind a végrehajtásra hivatott szervezet e célra kiegészíthető és átrendezhető.

2. A szociális közigazgatás továbbfejlesztése érdekében elengedhetetlenül szükséges, hogy a jogszabályok szerkezete egyéni és közösségi élet rendjének megfelelően és azzal párhuzamosan illeszkedjék be a fennálló jogrendbe.

3. A szociális közigazgatási anyagi jog szabályainak kodifikálására van szükség.

4. A jogszabályok átrendezése, illetőleg kodifikálása során keretjogszabályok adják meg a lehetőségeket a helyhez és viszonyokhoz igazodó végrehajtásra.

5. A szociális közigazgatás egészítették ki a legfontosabb részével: a gazdasági jogi részének rendezésével.

6. A végrehajtásra hivatott szervek szétágazó munkáját közös nevezőre kell hozni egységes irányítás mellett. Kiterjesztett hatáskörrel kell őket ellátni, mentesíteni kell a formalizmus és bürokratizmus szövevényeitől, a kollektív felelősség helyébe az egyéni felelősséget kell állítani és el kell háritani azokat az akadályokat, amelyek a kollektív ügyintézés miatt az ügyek intézését késleltetik.

7. Biztosítani kell a szociális közigazgatás végrehajtó szervei részére a gazdasági működést, megkötöttségtől mentes mozgást és a viszonyokhoz való alkalmazkodást és lehetőséget.

Mindezek a módosítások és átrendeződések szükségesek, mert nélkülük – az etatizmus megkötöttsége és centralizmusa miatt a közvélemény részéről kívánt igazi szociális igazgatást, társadalmi kiegyenlítődést – ennek következtében – nemzeti előhaladást és megerősítést remélni nem lehet.